

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Psichologijos institutas

Karolina Šukytė

Klinikinės psichologijos studijų programa
Magistro darbas

**Turinčių ir neturinčių minčių apie savižudybę moterų moteriškumo
samprata**

Darbo vadovas: prof. dr. Paulius Skruibis

Vilnius
2025

TURINYS

<i>SANTRAUKA</i>	3
<i>SUMMARY</i>	4
<i>PRATARMĖ</i>	5
1. <i>ĮVADAS</i>	6
1.1 Moteriškumo samprata ir moterų patirtys visuomenėje	6
1.2 Moterų suicidiškumo apžvalga	14
1.3 Požiūrio į moteris sąsajos su moterų suicidiškumu	19
1.4 Tyrimo problema, tikslas ir uždaviniai	21
2. <i>METODIKA</i>	23
2.1 Tyrimo dalyvės	23
2.2 Tyrimo instrumentai	25
2.3 Tyrimo eiga	25
2.4 Duomenų analizės metodai	26
3. <i>REZULTATAI</i>	27
3.1 Moterų nuomonės, kas yra moteriškumas: turinio analizės rezultatai	27
3.2 Turinčiųjų ir neturinčiųjų minčių apie savižudybę grupių palyginimas	34
4. <i>REZULTATŲ APTARIMAS</i>	37
<i>IŠVADOS</i>	42
<i>LITERATŪRA</i>	43

SANTRAUKA

Šukytė, K. (2025). *Turinčių ir neturinčių minčių apie savižudybę moterų moteriškumo samprata*. Magistro darbas. Vilnius: Vilniaus universitetas, 50 psl.

Dažnesnės moterų mintys apie savižudybę ir bandymai nusižudyti rečiau susilaukia mokslinio dėmesio dėl socialinio požiūrio, sietino su moteriškumu. Moteriškumas yra suprantamas labiau kaip apsauginis veiksnys suicidiškumo temoje dėl mažesnių moterų savižudybės rodiklių, o jų suicidiškumas vertinamas kaip siekis susilaukti dėmesio, tačiau moterų socialinių patirčių analizė rodo, kad tai ne visada yra tiesa. Šio tyrimo tikslas yra atskleisti ir palyginti turinčių ir neturinčių minčių apie savižudybę moterų subjektyvias sampratas apie moteriškumą. Tyrimo metu 707 moterų atsakė į atvirą klausimą „Kas Jums yra moteriškumas?“ ir nurodė, ar turi minčių apie savižudybę. Moterų atsakymai į atvirą klausimą buvo analizuojami pasitelkiant turinio analizės metodą. Tyrimo dalyvių mintys apie savižudybę buvo įvertintos ir visa imtis padalinta į dvi grupes – turinčios ir neturinčios minčių apie savižudybę. Siekiant palyginti nurodytose grupėse moterų atsakymus į atvirą klausimą, buvo taikytas chi kvadrato (χ^2) kriterijus ir Fišerio tikslusis kriterijus. Rezultatai atskleidžia, kad Lietuvos moterų moteriškumo sampratoje pastebimos temos, susijusios su jausmais ir jų išraiška, vidiniais resursais, reprodukciniais aspektais, santykiu su kitais, santykiu su savimi, veiksmingumu, prisitaikymu prie kitų ir tapatybe. Turinčios minčių apie savižudybę moterų dažniau minėjo santykį su savimi ir socialinį konstruktą, o neturinčios minčių apie savižudybę dažniau minėjo santykį su kitais, švelnumą ir empatiją. Šie rezultatai leidžia suprasti, kad moteriškumas nėra vienareikšmis konstruktas ir negali būti siejamas tik su apsauginiais veiksniais, nes subjektyvus moterų moteriškumo supratimas yra įvairus bei siejasi ir su savižudybės rizika.

Raktiniai žodžiai: moterų savižudybės, moteriškumas, rizikos veiksniai, apsauginiai veiksniai.

SUMMARY

Šukytė, K. (2025). *Perceptions of Femininity Among Women With and Without Suicidal Ideation*. Master's thesis. Vilnius: Vilnius University, p. 50.

Women's higher rates of suicidal ideation and suicide attempts are less likely to receive scientific attention due to social attitudes associated with femininity. Femininity is perceived as more of a protective factor in the topic of suicidality due to women's lower suicide rates and their suicidality is seen as a desire for attention, but analyses of women's social experiences show that this is not always true. The aim of this study is to reveal and compare the subjective perceptions of femininity of women with and without suicidal ideation. In the course of the study, 707 women answered the open-ended question "What does femininity mean to you?" and indicated whether they had suicidal thoughts. Women's responses to the open-ended question were analysed using content analysis. The suicidal ideation of the participants was assessed and the whole sample was divided into two groups: those with and without suicidal ideation. The chi-square (χ^2) test and Fisher's exact test were used to compare the responses to the open-ended question between the groups with and without suicidal ideation. The results reveal that themes related to feelings and their expression, inner resources, reproductive aspects, relationship with others, relationship with self, efficacy, adaptation to others and identity are prominent in Lithuanian women's conception of femininity. Women with suicidal thoughts were more likely to mention relationship with self and social construct, while those without suicidal thoughts were more likely to mention relationship with others, gentleness and empathy. These results suggest that femininity is not a univocal construct and cannot be attributed solely to protective factors, as women's subjective perceptions of femininity are varied and are also associated with suicide risk.

Keywords: female suicide, femininity, risk factors, protective factors.

PRATARMĖ

Moterų savižudybių rodikliai dešimtmečio perspektyvoje sąlyginai mažėja arba išlieka panašūs (Eurostat, 2025). Mokslinėje literatūroje pažymima, kad nors moterų savižudybių skaičiai iš esmės nekinta, tačiau stebimas minčių apie savižudybę padažnėjimas (Lövestad et al., 2019). Nors mintys apie savižudybę ne visada baigiasi mirtimi, tačiau jos nurodo į subjektyvią kančią, kuri turi susilaukti mokslinio dėmesio. Įprastai moksliniai tyrimai analizuoja rizikos ir apsauginius veiksnius tokius kaip psichologinius, pasireiškiančius per santykį su kitais žmonėmis, asmenybinius ar net biologinius. Visgi, mokslinė diskusija pereina prie socialinio ir kultūrinio savižudybių supratimo. Visuomenėje egzistuoja požiūris, kad savižudybė yra „vyriškas“ veiksmas, o mintys ar bandymai nusižudyti laikomi „moteriškais“ (Canetto & Sakinofsky, 1998). Mokslininkai bando aiškinti, kad vyrų elgesys yra kur kas destruktivesnis nei moterų, o moteriškumas yra siejamas labiau su apsauginiais veiksniais, tokiais kaip atsargumu, apdairumu, dėmesingumu ir planavimu, kuris yra susijęs tiek su kasdieninėmis pareigomis, tiek su itin svarbiais gyvenimo klausimais (Tsirigotis, 2018). Tačiau analizuojant moterų socialines patirtis, panašu, kad joms tenka susidurti su įvairiomis problemomis dėl savo lyties, pavyzdžiui, seksizmu, diskriminacija lyties pagrindu, smurtu artimoje aplinkoje, fizinė ar seksualinė prievarta. Šios moterų patirtys gali ne tik formuoti jų supratimą apie moteriškumą, bet ir turėti reikšmės suicidiškumo tendencijoms. Pastebima, kad moterų nukrypimas nuo tradicinių lyties normų yra siejamas su dažnesnėmis diskriminacijos lyties pagrindu patirtimis, kurios savo ruožtu siejasi su labiau išreikštais depresijos simptomais (Tabler et al., 2021). Moksliniai tyrimai patvirtina, kad depresija yra reikšmingas rizikos veiksnys moterų suicidiškumo temoje (Mandelli et al., 2015; Weiss et al., 2022). Todėl manymas, jog moteriškumas veikia labiau kaip apsauginis veiksnys nėra visiškai teisingas, nes moterų savimonei gali turėti reikšmės jų subjektyvios patirtys, formuojančios kitokį moteriškumo supratimą.

Analizuojant mokslinę literatūrą, panašu, kad įprastai moteriškumo vertinimui yra naudojamos iš anksto paruoštos skalės, kurios remiasi stereotipiniais bruožais. Tačiau šis duomenų rinkimo būdas yra kritikuojamas, nes taip nėra iki galo suprantama subjektyvi moteriškumo samprata (Hoffman et al., 2000). Lietuvoje panašaus pobūdžio tyrimų, kurie vertintų subjektyvias moterų moteriškumo sampratas, iki šiol nebuvo atlikta, o didesnis dėmesys buvo skiriamas teminėms analizėms, todėl šios temos mokslinė analizė yra aktuali. Taip pat, Lietuvoje stinga mokslinių tyrimų moterų savižudybių temoje, kurie nagrinėtų socialinio konteksto svarbą. Dėl to, šis tyrimas leis geriau suprasti, kokie moteriškumo aspektai siejasi su suicidiškumo rizika.

1. ĮVADAS

1.1 Moteriškumo samprata ir moterų patirtys visuomenėje

Moteriškumas (angl. *femininity*) yra apibrėžiamas kaip „mergaitei, merginai ar moteriai būdingų psichikos savybių, elgesio ypatumų ir socialinių vaidmenų derinys (pavyzdžiui, emociingumas ir švelnumas, paklusnumas ir ištikimybė, taip pat žmonos ir motinos vaidmenys). Greta psichologinio dėmens, nusako pirmiausia biologinę, taip pat ir nuolat kintančią visuomeninę bei kultūrinę šių savybių raišką“ (Bagdonas ir Bliumas, 2019, p. 192). Tuo tarpu Amerikos psichologų asociacijos [APA] psichologijos žodyne (n. d.) nurodoma, kad moteriškumas yra „charakteristikos, vaidmenys ir elgesys, kurie paprastai yra siejami su buvimu moterimi, priešingai nei biologinės prasmės moteriškumas (angl. *femaleness*), kuris yra siejamas su priskirta lytimi“. Apibūdinimai savyje talpina socialinės aplinkos reikšmę moteriškumo sampratos formavimuisi, o vienas iš jų pateikia konkrečias savybes, kurios yra sietinos su moteriškumu. Taip pat, galima matyti ir skirtumus – pirmame apibrėžime įtraukiama biologinė reikšmė, o antrame išskiriamas atskiras terminas tam įprasminti. Hoffman su kolegomis (2000) teigia, kad užuot sieję vyriškumą ir moteriškumą su stereotipiniais lyties bruožais ir vaidmenimis, vyriškumą ir moteriškumą galima suvokti kaip lytinę tapatybę ir tokiu būdu kaip savęs sampratos dalį. Autoriai nagrinėdami vyriškumą ir moteriškumą išskiria, kad istoriškai šios sąvokos buvo apibrėžiamos remiantis bruožais ir interesais, kurie buvo grindžiami „statistiniais“ lyčių skirtumais, charakteristikomis, socialiai nustatytais vaidmenimis ir elgesiu, būdingais vyrams ir moterims. Ši tendencija ieškoti skirtumų tarp lyčių sukūrė socialinį barjerą tarp vyrų ir moterų, nes pagal juos yra vertinamas žmogus ir jo elgesys. Nors diskusijos apie lytinę tapatybę yra aktualios ir šių dienų kontekste, tačiau biologinė lytis, socialinės aplinkos reikšmė ir individualus žmogaus suvokimas yra svarbūs, nagrinėjant moteriškumo sąvoką. Galime pastebėti, kad visuomenė socialiai reikšmingai pažengė per pastaruosius dešimtmečius, tačiau iki šiol lyčių stereotipai yra giliai įsišakniję, nepaisant pokyčių, ir prisideda prie požiūrio formavimo į lyčių atstovus, analogiškai ir vyriškumą, moteriškumą. Todėl norint geriau suprasti moterų moteriškumo sampratą, svarbu kalbėti apie visuomenėje egzistuojančius stereotipus, jų reikšmę moterų patirtims visuomenėje, kas gali prisidėti prie požiūrio formavimo į moteris, jų vaidmenį ir gali turėti reikšmės moters individualaus moteriškumo supratimui.

Pirmiausia, svarbu apibrėžti stereotipo sąvoką, kuri leidžia suprasti problematiką, ir įvardinti, kokie stereotipiniai įsitikinimai egzistuoja visuomenėje apie moteris. Visa tai leis suprasti socialinį kontekstą ir atsižvelgti, kokią reikšmę tai gali turėti moterų moteriškumo sampratai. Stereotipas (angl. *stereotype*) yra apibrėžiamas kaip „netikslių apibendrinimų apie kokį nors visuomeninį objektą (asmenį, priklausantį kokiai nors grupei, grupei, visuomenės institutą ir kt.) rinkinys. Stereotipas

išskiria kai kuriuos, kartais neesminius, bet santykiškai pastovius to objekto bruožus. Stereotipas, kaip ir schema, supaprastina ir pagreitina suvokimą ir sprendimų priėmimą, tačiau jie dažnai būna neigiamai perdėti, atsparūs peržiūrai, net jei gaunama informacija, nederanti su stereotipu. Nuo kitų žinių rūšių stereotipas skiriasi tuo, kad informacija, kuria jis remiasi, kyla ne iš paties visuomeninio objekto, o iš antrinių, paprastai klaidingų šaltinių“ (Bagdonas ir Bliumas, 2019, p. 281). Konkrečiai lyčių stereotipai (angl. *gender stereotype*) yra apibrėžiami kaip „santykinai fiksuota, pernelyg supaprastinta požiūrių ir elgesio samprata, kuri tam tikroje kultūroje laikoma normalia ir tinkama tam tikroms lytims <...>“ (APA psichologijos žodynas, n. d.). Šie apibrėžimai leidžia suprasti, kad žmonės yra suvokiami ir vertinami pagal tai, kas yra priimtina lyties atžvilgiu visuomenėje, šis vertinimas įprastai gali būti supaprastintas žmogaus įsivaizdavimas, kuris sunkiai keičiasi net jei pateikiama informacija prieštarauja stereotipui. Visa tai gali kelti spaudimą, skatinantį atitikti egzistuojančius lyčių stereotipus. Amerikos psichologų asociacijos žodyne rašoma, kad lyčių stereotipai gali įprasminti, apibrėžti socialinius lyties vaidmenis. Lyties vaidmuo (angl. *gender role*) yra apibrėžiamas kaip „integruotų vyriškumo ir moteriškumo psichikos ir elgesio ypatumų į vyrų ir moterų socialinius vaidmenis konkrečioje kultūroje raiška“ (Bagdonas ir Bliumas, 2019, p. 175). Vadinasi, lyčių stereotipai gali ne tik nurodyti požiūrį į moteris ar suvoktus skirtumus tarp lyčių, bet ir tai, kaip lyčių atstovai turėtų elgtis. Mokslinėje literatūroje rašoma, kad moterys dažniausiai yra apibūdinamos kaip orientuotos į bendruomeniškumą ir šeimą, rūpestingos kitiems, šiltos, tačiau turinčios apleisti profesinius pasiekimus bei poreikius (Ellemers, 2018). Tuo tarpu vyrai apibūdinami kaip labiau individualūs, orientuoti į savarankišką užduočių atlikimą, darbą, kompetenciją, o tarpasmeniniai santykiai yra labiau apleisti. Toks lyčių apibūdinimas sukuria skirtingus polius, nurodančius, kokios moterys turėtų būti, į ką orientuotis, kaip turėtų elgtis, o vyrų apibūdinimas tampa tarsi atsvara, kokia moteris „neturėtų būti“. Nors minėti įsitikinimai gali būti suvokiami pozityviai ir derėti su individualiomis vertybėmis, tačiau tai tampa problematiška, kai moterys yra rigidiškai kategorizuojamos pagal šiuos įsitikimus, neatsižvelgiant į jų individualias savybes. Jau nuo mažumės vaikai yra socializuojami lyčių vaidmenims tiek artimoje aplinkoje, tiek už jos ribų, o pastaruoju metu didelis dėmesys yra skiriamas žiniasklaidai ir socialiniams tinklams. Tyrimų analizė rodo, kad žiniasklaidoje moteriški personažai yra vaizduojami kaip labiau mandagūs, gležni, romantiški ir orientuoti į šeimą, lyginant su vyriškais personažais (Ward & Growe, 2020). Taip pat, rašoma, kad šie stereotipiški apibūdinimai perkeliama ir į darbinės roles, kai moterys dažniau vaizduojamos namų aplinkoje, o vyrai darbo aplinkoje. Taigi, vaikai ir paaugliai, matantys tokius moteriškus ir vyriškus personažus, pradeda kurti ir / ar stiprinti savo supratimą, ką reiškia būti moteriškai ar vyriškai. Visgi, medijose ne tik vaizduojami lyčių vaidmenys ir su jais asocijuojami scenarijai, bet objektu tampa ir moters išvaizda, moters seksualizavimas. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba metinėje ataskaitoje (2024) rašo, kad seksistinės reklamos yra aktuali ir opi

problema Lietuvos kontekste, o duomenų analizė rodo, jog žmonės moterų seksualumą pabrėžiančias reklamas neretai yra linkę pateisinti. Ward (2016) tyrime randamos reikšmingos sąsajos tarp moterų seksualizavimo ir moterų savo kūno nepasitenkinimo, savęs sudaiktinimo (angl. *self-objectification*), didesnio pritarimo seksistiniams įsitikinimams, didesnio seksualinio smurto toleravimo. Be to, vyrai ir moterys po tokio turinio prasčiau vertina moters kompetenciją, moralumą ir humaniškumą. Tai reiškia, kad moters išvaizda gali turėti reikšmės, kaip bus suvokiamos jos asmeninės savybės, kaip ji suvoks kitas moteris ir kaip ji vertins savo kūną. Pastebima, kad moterims kyla sunkumų priimti ir jausti pasitenkinimą savo kūnu bei jos mano, jog aplinkiniai labiau vertina jų išvaizdą (Merma-Molina et al., 2022). Šie duomenys leidžia suprasti, kad moterys yra jautresnės kitų vertinimui, kuris yra susijęs su jų išvaizda, o seksualizavimas gali prisidėti prie problemos. Apibendrinant, lyčių stereotipai nurodo suvokimą apie lytis, kas formuoja žmonių lūkestį ir kaip šios lytys turėtų išpildyti savo vaidmenis. Moterys suvokiamos kaip nuolankios, gležnos, šiltos, didesnis dėmesys skiriamas jų išvaizdai, seksualizavimui, jos turi orientotis į bendruomenę ir šeimą, o ne į profesinius pasiekimus ar poreikius. Visa tai gali sietis ir su pačių moterų moteriškumo supratimu.

Anksčiau buvo aptarti stereotipai ir kaip jie gali formuoti suvokimą apie moteris, moteriškumą, tačiau taip pat svarbu suprasti, kaip minėti stereotipai manifestuojasi moterų patirtyse. Problematiką gali iliustruoti kliūtys, atsirandančios profesiniame kontekste, kuomet moterys yra suvokiamos kaip mažiau kompetentingos užimti vadovaujančias pozicijas net ir įvertinus teigiamai suvokiamas moters savybes, kurios skiria jas nuo vyrų (Castaño et al., 2019). Tai leidžia suprasti, kad moterų savybės yra nuvertinamos ir taip jos gali susidurti su diskriminacija lyties pagrindu darbovietėje. Tokia moterų patirtis gali formuoti ne tik jų individualų patyrimą, bet ir atsispindėti moterų tarpusavio santykiuose darbo aplinkoje. Mokslinėje literatūroje pastebima, kad moterys demonstruoja atsiribojantį elgesį nuo kitų moterų darbovietėse, kuriose dominuoja vyrai (Derks et al., 2016). Rašoma, kad atsiribojimas įprastai pasireiškia tarp aukštas ir žemas pareigas užimančių moterų, kuris savyje taip pat talpiną ir neigiamas nuostatas apie kitas moteris – kaip mažiau atsidavusias karjerai. Straipsnyje diskutuojama, kad atsiribojimas tampa tarsi įrankiu, saugančiu aukštas pareigas užimančių moterų tapatumą, ir gali būti suprantamas kaip atsakas į diskriminaciją lyties pagrindu. Tai rodo, kad lyčių stereotipai gali ne tik formuoti požiūrį ar elgesį nukreiptą prieš moteris, bet ir nurodyti į santykio dinamiką tarp jų. Taip pat, su moterų karjeros pasirinkimais siejama ir motinystė bei buitinis moters vaidmuo, nes moterys yra suvokiamos kaip pagrindinės globėjos ir atsakingos už namų ūkio pareigas, nepaisant jų darbinio konteksto. Kaip buvo minėta anksčiau, analizuojant moteriškumo apibrėžimus, biologinė lytis viena ar kita prasme atsispindi sampratose, o vienoje ir jų nurodytas ir su biologine lytimi dažnai siejamas socialinis moterų vaidmuo – motinos. Šį vaidmenį dar labiau pastiprina įsitikinimai, kad moterys iš savęs turėtų būti puoselėjančios ir rūpestingos, kas formuoja požiūrį į jas. Remiantis Europos lyčių lygybės instituto duomenimis (2024), 2022 m. moterims teko beveik dvigubai daugiau atsakomybės

rūpinantis vaikais, lyginant su vyrais. Tuo tarpu, Merma-Molina ir kolegų tyrimas (2022) nurodo, kad šis netolygus krūvis kartu su namų ruošos darbų pasiskirstymo netolygumais atsispindi ir jų tiriamoje moterų imtyje. Tai leidžia suprasti, kad moterims tenka didesnė atsakomybė jų šeimyniniame gyvenime. Visgi, keičiantis socialinėms tendencijoms, moterys, turinčios vaikų, vis dažniau nusprendžia dirbti, tačiau tai gali kelti papildomus iššūkius ne tik bandant suderinti asmenines atsakomybes, bet ir taip, kaip jos yra vertinamos darbinėje aplinkoje. Moksliniai tyrimai rodo, kad moterys, turinčios vaikų, vertinamos kaip mažiau kompetentingos (Heilman & Okimoto, 2008), o dirbančios moterys yra vertinamos kaip prastinės motinos nei vyrai esantys tėčiais (Okimoto & Heilman, 2012). Taigi, motinystė kaip veiksnys pastiprina jau egzistuojantį įsitikinimą apie moterų kompetenciją. Be to, dirbančioms motinoms tenka „dvigubos pamainos“ atsakomybė, t. y. darbo ir namų ruošos suderinimas, rūpinimasis šeima. Dugan ir Barnes-Farrell tyrime (2020) rasta, kad minėta „dviguba pamaina“ turi reikšmės energijos ir laiko resursams, kas siejasi su patiriamu stresu – kuo mažiau resursų turi moteris, tuo daugiau streso ji patiria. Tyrime nagrinėtas stresas taip pat siejosi su žemesniu pasitenkinimu gyvenimu, prastesniu gyvenimo-šėimos balansu, didesniais emociniais ir fiziniais simptomais. Panašu, kad moterims, turinčioms vaikų, tenka susidurti su dar didesniais sunkumais, kaip suderinti savo darbinį ir šeimyninį gyvenimą, kas ilgainiui gali atsiliepti jų gerovei. Šios problemos taip pat kelia iššūkius moterims profesinėje aplinkoje, nes gali būti ribojamos jų galimybės užimti aukštesnes pareigas, kas taip pat siejasi ir su finansine gerove. Todėl net ir teigiamai atrodantys įsitikinimai, kad moterys yra motiniškos, rūpestingos, puoselėjančios, gali riboti jų karjerą ir uždarbio galimybes, kas sukuria dvigubus streso šaltinius.

Stereotipiški įsitikinimai manifestuojasi moterų patirtyse, todėl svarbu kalbėti apie moterų seksizmo ir diskriminacijos lyties pagrindu patirtis, kurios gali turėti reikšmės ne tik moterų gerovės rodikliams, bet ir savo moteriškumo supratimui. Pirmiausia reikia suprasti šiuos reiškinius ir galimus internalizacijos procesus. Seksizmas (angl. *sexism*) apibūdinamas kaip „diskriminaciniai, išankstiniai įsitikinimai ir praktikos, kurie yra nukreipti prieš žmogų dėl jo biologinės lyties“ (APA psichologijos žodynas, n. d.). Tačiau seksizmas yra kur kas labiau komplikotas nei nurodyta apibrėžime, todėl svarbu aptarti ambivalentiško seksizmo teoriją (angl. *ambivalent sexism theory*), kuri gali iliustruoti problematiką. Anot autorių, dėl egzistuojančių lyčių galios skirtumų ir abipusės lyčių priklausomybės sąveikos atsiranda dvi priešingos, bet ir tuo pačiu viena kitą papildančios seksistinės ideologijos – priešiškas bei geranoriškas seksizmas (Glick & Fiske, 1996). Priešiškas seksizmas yra apibūdinamas požiūriu į moteris kaip siekiančias įgyti galios prieš vyrus, pasitelkiant manipuliaciją, o geranoriško seksizmo požiūriu moterys yra suvokiamos kaip tyros, moralios, tuo pačiu silpnos bei pasyvios, nusipelnusios vyro meilės ir apsaugos, jei tik jos atitinka šiuos lūkesčius. Dėl aprašytų seksistinių požiūrių moterys nėra matomos kaip savarankiškos, ambicingos ir kompetentingos. Autorių teigimu, ambivalentiškas seksizmas slopina lyčių lygybės galimybes, jei moterys pritaria, skatina ir atitinka

geranoriško seksizmo nuostatas, tuo pačiu įgalinamas ir priešiškas seksizmas (Glick & Fiske, 2001). Ambivalentiško seksizmo teorija yra plačiai nagrinėjama mokslinėje bendruomenėje ir siejama su įvairiais reiškiniais, todėl Bareket ir Fiske (2023) atliko sisteminę literatūros analizę ir apibendrino stebimas tendencijas tarp reiškių. Išskiriama, kad ambivalentiškas seksizmas bendriausia prasme yra nagrinėjamas socialinių ideologijų, smurto, stereotipų, darbovietės ir tarpasmeninių santykių temose, o tyrimai didžiąja dalimi patvirtina teoriją – kiekvienoje temoje priešiškas seksizmas atsiskleidžia per vyrų galios poziciją, o geranoriškas seksizmas tampa priešiško seksizmo patvirtinimu ar pateisinimu. Rezultatai rodo, kad priešiškas seksizmas dažniau pasitaiko tarp vyrų nei tarp moterų, geranoriškas seksizmas tiek tarp vyrų, tiek tarp moterų, o santykio pasiskirstymas priklauso nuo analizuojamos temos. Vyrai geranorišką seksizmą sieja per paternalistinį požiūrį į moteris ir jo įgyvendinimą, o moterys patvirtina ir įprasmina seksistines nuostatas. Moterų didesnis pritarimas geranoriškam seksizmui nei priešiškam seksizmui yra suprantamas kaip savisaugos būdas aplinkose, kurios moterų suvokimu, yra pavojingos (Glick et al., 2000). Be to, sisteminėje analizėje taip pat yra aptariamos tokios temos kaip išvaizda, reprodukcinė gerovė, sudaiktinimas, įvairaus pobūdžio smurto ar priekabiavimo temos, kurioje viena ar kita seksizmo forma siejasi su reiškiniais (Bareket & Fiske, 2023). Visa tai rodo, kad įsitikinimai apie moteris turi reikšmės jų požiūriui visuomenėje, jų pačių savęs suvokimui ir galimam elgesiui, nukreiptam prieš jas. Burgess ir Borgida (1999) teigia, kad diskriminacija lyties pagrindu gali būti seksistinių nuostatų ir lyčių stereotipų pasekmė, nes yra paveikiamas žmogaus suvokimas ir elgesys. Todėl svarbu aptarti diskriminaciją lyties pagrindu (angl. *sex discrimination*), kuri apibrėžiama kaip „skirtingas elgesys su žmonėmis dėl jų biologinės lyties“ (APA psichologijos žodynas, n. d.). Nurodoma, kad moterys dažnai susiduria su socialinėmis problemomis, tokiomis kaip netinkama parama dirbančioms moterims, žemais sveikatos priežiūros standartais, smurtu prieš moteris. Pastebima, kad jau nuo paauglystės merginos susiduria su diskriminacija lyties pagrindu, o šios patirtys turi reikšmės, kaip paauglės identifikuojasi su savo lytimi, jų psichologinei gerovei ir internalizacijos procesui (Rogers et al., 2022). Tai rodo, kad diskriminacija lyties pagrindu egzistuoja ankstyvame amžiuje ir turi reikšmės, kaip paauglės suvokiama save ir savo moteriškumą. Kaip yra žinoma, paauglystė yra svarbus laikotarpis tapatumo paieškoms ir formavimuisi, tad tikėtina, kad tokios patirtys prisideda prie moteriško tapatumo vystymosi. Diskriminacinės patirtys pasireiškia ir kituose gyvenimo etapuose bei sferose. Kaip buvo minėta anksčiau, diskriminacija lyties pagrindu darbovietėje gali pasireikšti nuvertinant teigiamas moters savybes, skiriančias jas nuo vyro, ir taip – jos kompetenciją (Castaño et al., 2019). Teigiama, kad tokios diskriminacinės patirtys riboja moters galimybes siekti karjeros (Tabassum & Navak, 2021) ir gali sieti su stebimais užmokesčio skirtumais tarp lyčių. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2022 m. vyrų ir moterų darbo užmokesčio atotrūkis sudarė 11,1 %, kuomet vyrai uždirbo daugiau pinigų. Analizuojant atskiras veiklos rūšis, galima pastebėti, kad atotrūkis

skirtingose srityse svyruoja nuo 1,7 % iki 31,8 %, tuo tarpu tik dviejose veiklos rūšyse galima stebėti neigiamą atotrūkį, t. y. „palankesni“ moterų užmokesčiui. Remiantis Europos lyčių lygybės instituto duomenimis, šis atotrūkis buvo vienas didžiausių Europoje, kas kelia susirūpinimą dėl moterų finansinio konteksto Lietuvoje ir su kuo tai gali būti susiję. Tiek neigiamas požiūris į moteris darbinėje aplinkoje, tiek užmokesčio skirtumai kuria nelygybę, dėl kurios moterys gali būti mažiau finansiškai savarankiškos, lyginant su vyrais. Kalbant apie sveikatos priežiūros sistemas, pastebima, kad moterys susiduria su taip vadinamu lytiniu šališkumu (angl. *gender bias*) tiek siekiant pagalbos dėl psichologinės, tiek dėl fizinės sveikatos (Garb et al., 2021; Samulowitz et al., 2018). Tai leidžia suprasti, kad net ir jautriose aplinkose sunku išvengti išankstinių nuostatų, kuriomis gali būti paremtas specialistų elgesys, bei tikėtina, jog moterų socialinio konteksto svarba nėra atpažįstama. Galiausiai, kalbant apie diskriminaciją lyties pagrindu, svarbu aptarti smurto prieš moteris temą. Informacijos ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos duomenimis, 2024 m. dėl smurto artimoje aplinkoje buvo užregistruoti 4747 nusikaltimai, o didžioji dalis įtariamųjų nusikaltimais buvo vyrai (85 %). Nors minėtoje statistikoje procentais nėra nurodoma nukentėjusiųjų lytis, tačiau remiantis ankstesnių metų tendencijomis, galima manyti, kad didžioji dauguma jų įprastai būna moterys. Lietuvos policijos duomenys rodo, kad 2024 m. iš viso buvo užregistruoti 54602 pranešimai dėl smurto artimoje aplinkoje, tačiau, kaip galima matyti, tik dešimtadalis pranešimų buvo užregistruoti kaip nusikaltimai. Kaip rašo Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba (2024), neretai nusikaltimui užregistruoti pritrūksta įrodymų, dėl ko visas procesas tampa labiau komplikuoatas. Be to, aktualu nurodyti ir Europos lyčių lygybės instituto 2021 m. duomenis, kuriuose nurodyta, kad Lietuvoje 25 % apklaustų moterų patyrė fizinį ir / ar seksualinį smurtą, tuo tarpu 58 % moterų dėl šių incidentų turėjo pasekmių sveikatai, o 30 % teigė patyrusios psichologinį smurtą. Nurodyti duomenys indikuoja, kad tiek seksizmo, tiek diskriminacijos lyties pagrindu patirtys yra aktualios, bandant suprasti socialinio konteksto svarbą moterų moteriškumo sampratai. Šios patirtys savyje talpina išankstinius įsitikinimus, elgesį nukreiptą prieš moteris dėl jų biologinės lyties, todėl tai gali prisidėti ir / ar formuoti moters tapatumo suvokimą, nes tokių patirčių metu gaunama informacija apie tai, kaip jos yra matomos visuomenėje.

Stereotipai, seksizmas ir diskriminacija lyties pagrindu gali nurodyti požiūrį į moteris, jų vaidmenį visuomenėje, tuo pačiu ir moteriškumą, todėl svarbu aptarti, kaip yra aiškinama šių patirčių reikšmė moterų savęs suvokimui. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad moterys gali internalizuoti stereotipus, lyčių vaidmenis, seksizmą ir diskriminaciją lyties pagrindu (Kira et al., 2020; Swim & Hyers, 2009). Szymanski ir Feltman (2014) rašo, kad internalizacija gali veikti kaip streso įveikos būdas, turintis reikšmės neigiamai moterų psichologinei gerovei, kai jos kaltina save dėl patiriamos priespaudos. Kitaip tariant, moterys visuomenėje gali susidurti su neteisingu elgesiu ar jo apraiškomis ir tai internalizuoti, prisiimant atsakomybę, kas siejasi su jų gerove. Pastebima, kad moterys yra

dažniau linkusios internalizuoti lyčių vaidmenis nei vyrai ir šis procesas siejasi su baime kitų neigiamam vertinimui bei prastesniais moterų gerovės rodikliais (Villanueva-Moya & Expósito, 2023). Panašu, kad moterys yra jautresnės kitų vertinimui dėl ko gali būti linkusios į internalizaciją. Šioje temoje svarbu aptarti internalizuotą seksizmą (angl. *internalized sexism*), kuris leidžia suprasti, kaip moterys gali suvokti save ir kitas moteris dėl anksčiau aprašytų patirčių. Bearman su kolegomis (2009) pastebėjo, kad moterys naudoja internalizuoto seksizmo praktikas, kalbėdamos viena su kita. Dialoguose neretai atsispindėjo tokios temos kaip bejėgiškumas, konkurencija tarp moterų, moterų sudaiktinimas ir moterų menkinimo nepripažinimas. Autoriai vėliau konceptualizavo internalizuotą seksizmą, aiškindami, kad jis pasireiškia per išminktą bejėgiškumą, sudaiktinimą, savęs praradimą, nuvertinimą, menkinimą ir konkurenciją tarp moterų (Bearman & Amrhein, 2014). Bendriausia prasme aiškinama, kad moterys šiame kontekste gali jaustis mažiau pajėgios, teikti prioritetą išvaizdai nei vidinėms savybėms, sunkiai atpažinti savo poreikius ir teikti pirmenybę kitiems, nuvertinti savo išgyvenimus, užsiimti savikritika ir žvelgti į kitas moteris kaip grėsmę, kas skatina tarpusavio konkurenciją. Įvardinti procesai veikia dviem kryptimis, t. y. moterys tokiu būdu vertina tiek save, tiek kitas moteris. Autoriai rašo, kad internalizuotas seksizmas perduodamas kartoms – vyresnės moterys projektuoja šį reiškinių jaunesnėms. Tokiu būdu moterys ne tik susiduria su spaudimu iš platesnės visuomenės, bet ir tampa problemos dalis, kuomet yra priimami įsišakniję standartai, kuriuos jos pačios skatina atitikti. Teigiama, kad internalizuotas seksizmas gali veikti kaip savisaugos būdas, leidžiantis apsaugoti nuo nepalankių reakcijų iš aplinkos (Bearman & Amrhein, 2014), kas siejasi ir su anksčiau aptartu moterų pritarimu geranoriškam seksizmui. Taigi, anksčiau aptartos moterų patirtys gali būti internalizuojamos, kas gali sietis ir su jų savęs ar moteriškumo suvokimu.

Nors socialinis kontekstas gali turėti reikšmės moterų moteriškumo sampratai, tačiau ne ką mažiau svarbu atsižvelgti į individualias moterų prasmes, jų suvokimą, nes tai leidžia suprasti, kokią reikšmę turi socialinė aplinka. Analizuojant vyriškumo ir moteriškumo sampratas, Hoffman su kolegomis (2000) kritikuoja mokslines praktikas, naudojančias įrankius, kurie yra paremti stereotipiniais lyčių bruožais ir rolėmis. Autorių nuomone, vyriškumo ir moteriškumo sampratos turėtų atskleisti individualų žmogaus savęs suvokimą, o ne jų pritarimą socialiniams standartams. Todėl darbe autoriai pristato modelį, kuris yra orientuotas į žmogaus tapatybės aspektus, susijusius su lytimi. Svarstoma, kad žmogaus suvokimas turi būti siejamas su tuo, kiek priimama savo biologinė lytis, kiek identifikuojamasi su ja, koks yra individualus vyriškumo ar moteriškumo apibrėžimas, kiek tie įsitikinimai yra stiprūs ir kaip žmogus geba save priimti. Taigi, mokslinė diskusija pereina nuo socialinio konteksto svarbos prie individualaus suvokimo, kas žmogui yra aktualu. Mokslinis tyrimas, paremtas šiuo požiūriu, atskleidžia, kad moterys, apibūdėdamos moteriškumą, dažniausiai įvardina biologinę lytį (31,4 %), savybes, susijusias su išraiškingumu ir santykiu su kitais (29,5 %), socialinius standartus (21,4 %), pasitikėjimą savo lytimi (20,5 %), progresyviuos požiūrius (12,4 %) (Hoffman et

al., 2005). Nors šis darbas leidžia geriau suprasti, kaip moterys supranta moteriškumą individualiu lygmeniu, tačiau galima pastebėti, kad socialinis kontekstas kažkuria dalimi yra svarbus moterų moteriškumo apibrėžimui. Visgi, galima sutikti su autorių kritika, kad mokslinėje bendruomenėje dažniau naudojamos iš anksto paruoštos skalės, nurodančios leistinus pasirinkti teiginius. Vienas tokiu tyrimų nurodo, kad moterys yra dažniau linkusios save vertinti labiau stereotipiškai nei kitas moteris – mažiau atkakliomis, dvejojančiomis savo kompetencija (Hentschel et al., 2019). Šio tyrimo rezultatai prieštarauja moksliniam manymui, kad moterys internalizuotas patirtis ir įsitikinimus projektuoja į kitas moteris, o šiuo atveju matoma, jog stereotipinis vertinimas yra aktualus tik individualiu lygmeniu. Tabler su kolegomis (2021) rašo, kad moterys yra kur kas įvairesnės, kai apibūdina savo lyties raišką, lyginant su vyrais. Visgi, pastebima, jog netipinė moterų lyties išraiška yra susijusi su patiriama kasdienine diskriminacija, kuri siejasi su rodikliais, aktualiais suicidiškumo temoje. Gauti rezultatai patiprina argumentą, kas socialinis kontekstas gali sukurti spaudimą atitikti įprastus lyčių vaidmenis ir taip sietis su moterų gerove. Visgi, moterų moteriškumo sampratai turi reikšmės ne tik stereotipiniai įsitikinimai, bet ir taip, kaip jos jaučiasi dėl savo tapatybės. Mokslinio tyrimo rezultatai rodo, kad stipriau jaučiamas priėmimas ir priklausomybė savo lyčiai siejasi su geresne savijauta bei pasitenkinimu gyvenimu, tačiau lyties centriškumas (t. y. lytis labai svarbi žmogaus tapatybės dalis) siejasi su prastesniais gerovės rodikliais – žemesne saviverte ir daugiau neigiamų emocijų (Zitelny et al., 2022). Šie rezultatai taip pat gali nurodyti socialinę reikšmę neigiamiems rodikliams, kada seksizmas ir / ar diskriminacija lyties pagrindu yra nukreipti prieš moteriškąją lytį. Panašumai tarp nurodytų tyrimų leidžia daryti prielaidą, kad socialinio konteksto svarba atsispindi moterų savęs suvokime. Nors Hoffman ir kolegų (2005) kritika yra validi, tačiau net ir tos pačios iš anksto paruoštos skalės nurodo, kad moterys gali savo lyties išraišką apibūdinti įvairiau bei stereotipiniai įsitikinimai yra aktualūs ir jie turi reikšmės ne tik moterų moteriškumo supratimui, bet ir jų gerovei. Aptarti moksliniai tyrimai atskleidžia, kad moterų moteriškumo samprata yra nevienareikšmė ir ne visi šios sampratos aspektai siejasi su teigiamais rodikliais.

Apibendrinant, norint geriau suprasti moterų moteriškumo sampratą, svarbu atsižvelgti į socialinį kontekstą – stereotipus, seksizmą, diskriminaciją lyties pagrindu, tačiau tuo pačiu suteikiant erdvės ir individualiems moterų savęs apibrėžimams. Remiantis moksline literatūra, moterys yra suvokiamos kaip nuolankios, gležnos, šiltos, didesnis dėmesys yra skiriamas jų išvaizdai, kuri neretai gali būti seksualizuojama, jos turi orientuotis į santykius su kitais, o ne į profesinius pasiekimus ar poreikius. Net ir teigiamai suprantamos moterų savybės, tokios kaip motiniškumas, rūpestingumas, puoselėjimas, gali riboti jų vaidmenį visuomenėje. Analizuota statistika leidžia suprasti, kad seksizmo ir diskriminacijos lyties pagrindu patirtys yra aktualios, o mokslinė literatūra nurodo, jog visa tai gali būti internalizuojama bei turėti reikšmės savo ir kitų moterų supratimui. Individualūs moterų moteriškumo apibūdinimai atskleidžia, kad jos savo lyties išraišką apibūdina įvairiai, tačiau tuo pačiu

metu stebimas stereotipinių įsitikinimų egzistavimas, kuris turi reikšmės ne tik moterų moteriškumo supratimui, bet ir jų gerovei. Todėl, svarbu suprasti, kokie moterų moteriškumo sampratos aspektai siejasi su didesne rizika jų gerovei.

1.2 Moterų suicidiškumo apžvalga

Pirmiausia, svarbu suprasti suicidiškumo sąvoką ir prieinamus statistinius duomenis, toliau analizuojant moterų suicidiškumo temą. Literatūroje neretai suicidiškumas yra apibūdinamas kaip kontinuumas, t. y. galintis apimti norus, mintis, planus, elgesį ir bandymus nusižudyti (Van Spijker et al., 2014). Remiantis šiuo požiūriu, bet kokio lygio ir / ar intensyvumo indikacija apie savižudybę yra suicidiška. Norint įvertinti galimą suicidiškumo riziką, svarbu vertinti norus ir mintis apie savižudybę arba kitaip suicidinę ideaciją, kuri gali svyruoti nuo atsitiktinai iškylančių norų mirti iki detalių planų, kaip įgyvendinti savižudybę (Van Spijker et al., 2014). Literatūroje rašoma, kad nors suicidinė ideacija retai pereina prie elgesio, tačiau pabrėžiama prognostinė svarba vėlesniam bandymui nusižudyti (Jobes & Joiner, 2019). Tuo tarpu Harmer su kolegomis (2024) rašo, kad ankstyvas suicidinių minčių atpažinimas ir pagrindinių priežasčių nustatymas yra svarbūs žingsniai, siekiant pagerinti žmogaus gyvenimo kokybę ir sumažinti savižudybės riziką. Be to, suicidinė ideacija yra nuoroda į subjektyvią žmogaus kančią, kuri taip pat kaip elgesys, yra rizikinga ir kelianti iššūkius patyrimui. Todėl šiame darbe bus vertinama net ir minimali suicidinių minčių indikacija kaip suicidinė ideacija. Remiantis naujausiais Eurostat statistikos duomenimis (2025), 2022 m. Lietuvoje moterų savižudybių rodiklis siekė 6,15 atvejo 100 000 gyventojų, kai bendras Europos Sąjungos vidurkis buvo 4,77 atvejo 100 000 gyventojų. Lietuvą savižudybių skaičiumi lenkė Belgija (9,37), Vengrija (7,3), Slovėnija (7,15), Švedija (7,07), Suomija (6,63), Nyderlandai (6,6), Prancūzija (6,37), Austrija (6,35) ir Estija (6,32). Stebimi moterų savižudybių rodikliai Lietuvoje išlieka panašūs dešimtmečio perspektyvoje, kai atvejų skaičius sąlyginai mažėja ar lieka panašus, kai tuo tarpu vyrų savižudybių skaičius ženkliai mažėja. Lövestad su kolegomis (2019) pastebi, kad nepriklausomai nuo amžiaus grupės moterų mintys apie savižudybę išaugo, tačiau bandžiusių nusižudyti skaičiai išlieka panašūs, ką patvirtina ir aptarti statistiniai duomenys. Todėl svarbu nagrinėti aktualius mokslinius tyrimus moterų savižudybių temoje, rizikos ir apsauginius faktorius bei bendrai, kaip visuomenė vertina šią temą, kas leistų geriau suprasti šią moterų kančios formą.

Kalbant apie savižudybes, neretai tyrimo objektu tampa vyrai dėl didesnių savižudybių skaičiaus. Remiantis Higienos instituto pateiktais duomenimis, 2023 m. moterų savižudybių skaičius buvo keturis kartus mažesnis, lyginant su vyrais. Vis dėlto, mokslinėje literatūroje rašoma, kad nors moterų savižudybių skaičius yra mažesnis, tačiau jos dažniau turi minčių apie savižudybę ir / ar dažniau bando nusižudyti. Literatūroje galima pastebėti lyčių paradokso (angl. *gender paradox*)

reiškinį, kuris nurodo į priešingus lyčių savižudybių modelius ir teigia, kad tai nutinka dėl skirtingai pasirenkamų savižudybės metodų, socialinių ir kultūrinių veiksnių, duomenų rinkimo ypatumų (Canetto & Sakinofsky, 1998). Autoriai rašo, kad moterys renkasi mažiau mirtinus savižudybės būdus, nesmurtinis savižudiškas elgesys ir bandymai yra priskiriami moteriškumui, kartais moterų savižudybės yra klaidingai fiksuojamos kaip nelaimingi atsitikimai ar apsinuodijimai. Remiantis šiuo požiūriu, akcentuojama kultūrinė ir socialinė reikšmė stebimam skirtingam lyčių elgesiui, susijusiam su savižudybe. Nors savižudybių temoje ilgą laiką įsigalėjusi „tradicinė suicidologija“ aiškina ir orientuojasi į moksliskai pagrįstas psichologines, medicininės savižudybės sampratas bei prevencijos praktikas, tačiau socialinė reikšmė tampa vis dažnesnė tema mokslininkų bendruomenėje. Kritinių savižudybių tyrimų (angl. *critical suicide studies*) kryptis pabrėžia savižudybę kaip daugiasluoksnę, sudėtingą socialinę ir kultūrinę problemą, kuriai turi įtakos išorinės sąlygos (pavyzdžiui, istorinės, politinės, ekonominės), o ne tik individualūs psichologiniai veiksniai (Costa & White, 2024). Nors skirtingi požiūriai susilaukia abipusės kritikos, tačiau norint geriau suprasti moterų savižudybių temą, svarbu analizuoti tiek individualius, tiek socialinius veiksnius, kurie gali būti persipynę, nes tai leis geriau suvokti šią moterų kančios formą.

Svarbu aptarti galimus veiksnius, kodėl moterys dažniau nei vyrai turi suicidinių minčių ir bando nusižudyti, o moksliniai tyrimai nurodo, kad tai gali nutikti dėl įvairių tarpusavyje susijusių priežasčių. Pastebima, kad moterys tam tikrose demografinėse grupėse (jaunesnio amžiaus, bedarbės, netekėjusios, turinčios žemesnį išsilavinimą ar žemesnes pajamas) susiduria su didesne savižudybės rizika (Lövestad et al., 2019; Weiss et al., 2022). Be to, moterų populiacijoje stebimas didesnis depresijos ir kitų psichikos sutrikimų paplitimas, kuris siejamas su suicidiškumu. Vienas pagrindinių rodiklių yra depresijos sunkumas ir dažnumas – moterys gerokai dažniau serga depresija, o sunkesni depresijos simptomai tiesiogiai susiję su dažnesnėmis suicidinėmis mintimis bei bandymais nusižudyti (Mandelli et al., 2015; Weiss et al., 2022). Kiti psichikos sveikatos sutrikimai, tokie kaip nerimo sutrikimai, potrauminio streso sutrikimas, valgymo sutrikimai ir asmenybės sutrikimai, taip pat padidina suicidiškumo riziką tarp moterų (Miranda-Mendizabal et al., 2019). Rogers ir Joiner (2017) pastebi, kad psichikos sutrikimų kontekste svarbu kalbėti apie ruminaciją, kuri turi reikšmės mintims apie savižudybę ir bandymams nusižudyti. Pasikartojantis ir pasyvus dėmesio sutelkimas į išgyvenamą kančią (pavyzdžiui, psichikos sutrikimo) gali padidinti suicidiškumo riziką. Tuo tarpu literatūroje nurodoma, kad moterys yra dažniau linkusios susidurti su ruminacija. Kitas reikšmingas psichologinis veiksnys yra vaikystėje ar suaugus patirta trauma – fizinė, emocinė ar seksualinė prievarta yra stipriai susijusi su suicidinėmis mintimis ir bandymais vėlesniame amžiuje (Dworkin et al., 2020; Miranda-Mendizabal et al., 2019; Weiss et al., 2022). Tyrimai rodo, kad moterys, kurios yra patyrusios trauminių įvykių, ypač vaikystėje, dažniau išgyvena beviltiškumo, savęs nuvertinimo, stiprų kaltės jausmus bei sunkesnę depresiją – visi šie požymiai tiesiogiai susiję su suicidiniu elgesiu

(Weiss et al., 2022). Asmenybės bruožai taip pat reikšmingai prisideda prie rizikos: aukštesnis neurotiškumo lygis, impulsyvumas, polinkis stipriai išgyventi neigiamas emocijas, jautrumas stresui, polinkis į savikritiką ir neigiamos mintys stiprina suicidiškumo tikimybę (Mandelli et al., 2015; Stanley et al., 2018). Tokios moterys gali dažniau susidurti su emocijų reguliavimo sunkumais, socialine izoliacija ir neturėti stiprių socialinio palaikymo tinklų, kas gali dar labiau apsunkinti situaciją. Svarbų vaidmenį atlieka socialinės paramos trūkumas – prasta socialinė parama, vienetinė ar izoliacija gali stiprinti depresijos simptomus ir didinti suicidinių minčių dažnį, jei moteris nesulaukia emocinės ar ekonominės pagalbos iš aplinkos (Mandelli et al., 2015; McClelland et al., 2020; Park et al., 2010; Weiss et al., 2022). Be to, literatūroje rašoma, kad bendrai socialiniai ir kultūriniai veiksniai yra reikšmingi moterų suicidiškumo temoje. Teigiamo, jog socialinė aplinka, kultūrinės normos gali veikti moterų emocinę savijautą ir gebėjimą įveikti sunkumus (Canetto & Sakinofsky, 1998). Pastebėtina, kad seksizmas ir diskriminacija lyties pagrindu dažnai riboja moterų savarankiškumą, gali nuvertinti jų patirtį, o tai gali skatinti depresijos simptomus ir suicidines mintis (Kim et al., 2020; Tabler et al., 2021). Mokslinėje bendruomenėje galima rasti tyrimų ir apie reprodukcinę patirtį bei hormoninių pokyčių reikšmę moterų suicidiškumui. Menstruacinio ciklo metu vykstantys hormonų svyravimai yra siejami su moterų suicidiškumu (Behera et al., 2019). Taip pat, padidėjusi suicidiškumo rizika stebima nėštumo, pogrindyminiu bei perimenopauzės laikotarpiais (Amiri & Behnezhad, 2021; Martin-Key et al., 2024; Xiao et al., 2022). Manoma, kad šiais laikotarpiais vyksta reikšmingi hormoniniai svyravimai ir neurocheminiai prokyčiai, galintys paaštrinti depresijos simptomus ar impulsyvumą, o tai gali prisidėti prie suicidinių minčių atsiradimo ar bandymų. Be to, asmeninės reprodukcinės patirtys, tokios kaip abortas, susijusios su didesne moterų suicidinių bandymų rizika (Miranda-Mendizabal et al., 2019). Tyrimai rodo, kad abortą patyrusios moterys gali turėti didesnę polinkį į savižudybės bandymus, kuriam reikšmės turi tiek psichologiniai, tiek socialiniai veiksniai, pavyzdžiui sudėtingos tarpasmeninės situacijos ar prasta socialinė parama. Taip pat, reprodukciniai sunkumai, tokie kaip nevaisingumas, reikšmingai siejami su padidėjusia depresijos ir suicidiškumo rizika (Dastidar, 2022). Galiausiai, tokie veiksniai kaip šeimos narių psichikos ligų ar savižudybės atvejų istorija, prieš tai buvusios mintys apie savižudybę ar bandymai, piktnaudžiavimas svaigiosiomis medžiagomis, katastrofiniai nutikimai yra laikomi reikšmingais faktoriais moterų suicidiškumo temoje (Karimi et al., 2022; Miranda-Mendizabal et al., 2019; Weiss et al., 2022). Apibendrinant, moterų dažnesnės suicidinės mintys ir bandymai gali būti susiję su sudėtinga psichologinių, socialinių, kultūrinių ir biologinių veiksnių sąveika. Moterų savijauta yra tamptai susijusi su santykiais, socialine aplinka, gyvenimo įvykiais ir emocine būkle.

Nors tradiciškai mokslinėje bendruomenėje daugiau dėmesio buvo skiriama rizikos veiksniams, naujausi tyrimai vis dažniau pabrėžia apsauginių faktorių reikšmę, kurie gali sumažinti suicidinių minčių ir bandymų tikimybę moterims. Literatūroje išskiriama, kad vienas svarbiausių apsauginių

veiksnių yra socialinis palaikymas. Tyrimų duomenys rodo, kad vidutinio ir aukšto lygio socialinis palaikymas sumažina savižudybės riziką, o šis apsauginis veiksnys yra kiek ryškesnis moterims nei vyrams (Otten et al., 2022). Darbe nurodyta, kad socialinis palaikymas gali apimti emocinę, praktinę ir informacinę pagalbą, o stiprius socialinius ryšius turinčios moterys, rečiau susiduria su suicidinėmis net ir po kelių metų. Kiti reikšmingi apsauginiai veiksniai randami analizuojant skirtingas moterų demografines grupes. Pastebima, kad vyresnio amžiaus, didesnes pajamas gaunančios, dirbančios ir vaikų turinčios moterys tyrimo metu pažymėjo turinčios mažesnę suicidinės ideacijos riziką (Otten et al., 2022). Galima svarstyti, kad šie faktoriai yra taip pat susiję su didesniu gyvenimo stabilumu ir teigiamai veikia moterų gyvenimo kokybę. Moksliniuose tyrimuose nurodoma, kad psichologiniai veiksniai taip pat turi reikšmės mažinant moterų suicidiškumo riziką. Viena tyrime rašoma, kad moterų pozityvios asmeninės savybės, tokios kaip teisingumas ir gerumas, veikė kaip apsauginiai veiksniai suicidiškumui (Kim et al., 2018). Kitame tyrime teigiama, kad aukštesnė savivertė ir gebėjimas konstruktyviai įveikti stresą padeda mažinti suicidiškumo riziką (Bakken et al., 2024). Aukštesnė savivertė taip pat yra reikšmingas apsauginis veiksnys suicidiškumo temoje ir Owusu-Ansah bei kolegų darbe (2020) kartu su geresniu subjektyvios savijautos vertinimu. Be to, teigiamai vertinama psichikos sveikata ir pasitenkinimas gyvenimu irgi apibūdinami kaip apsauginiai veiksniai (Siegmann et al., 2018). Verta atsižvelgti ir į tai, jog moterys, vertinant savo gyvenimo kokybės rodiklius, yra linkusios atsižvelgti į daugiau gyvenimo aspektų, kas nurodo į didesnę jų sąmoningumą (Phillips et al., 2023). Didesnis sąmoningumas, gebėjimas vertinti įvairias savo gyvenimo sritis ir tai vokalizuoti gali paradoksaliai lemti statistikoje sutinkamą didesnę pažymėjimą suicidinių minčių ar bandymų, bet tuo pačiu mažiau baigčių mirtimi, nes gebėjimas atvirauti apie problemas, jas objektyviai įvertinus, didina tikimybę sulaukti pagalbos. Be to, Bakken su kolegomis (2024) saugų prierašumą ir artimus šeimos ryšius identifikuoja kaip saugančius nuo suicido rizikos moterų imtyje. Fizinė veikla ir dalyvavimas bendruomenės gyvenime taip pat išskiriami kaip apsauginiai veiksniai tiek moterims, tiek paauglėms (Bakken et al., 2024). Teigiama, kad fizinis aktyvumas pagerina tiek fizinę, tiek emocinę savijautą, o dalyvavimas bendruomenės gyvenime yra svarbus dėl socialinių poreikių, tarp kurių galėtų būti ir anksčiau aptartas palaikymas. Apibendrinant, prasmingi socialiniai ryšiai, geri santykiai su šeimos nariais, ekonominis stabilumas, psichologiniai resursai ir fizinis aktyvumas mokslinėje literatūroje įvardinami kaip pagrindiniai apsauginiai veiksniai, kurie padeda sumažinti suicidiškumo riziką moterims.

Iki šiol aptarta informacija leidžia suprasti moterų kontekstą suicidiškumo temoje, tačiau taip pat svarbu kalbėti apie visuomenės požiūrį į moterų suicidiškumo tendencijas. Iš pradžių reikia aptarti, kaip bendrai yra vertinami bandymai nusižudyti ar savižudybės. Literatūra nurodo, kad žmonės, bandę nusižudyti, susiduria su stigmatizacija – jie laikomi silpnais, savanaudiškais ar nesugebančiais susitvarkyti su problemomis, todėl neretai gali būti atstumti visuomenės. Tyrimai

atskleidžia, kad asmenys, bandę nusižudyti, jaučia gėdą, gilią vidinę stigmą ir dažnai slepia savo psichikos sutrikimus bei mintis apie savižudybę, atsiriboja nuo kitų ir mažiau ieško pagalbos (Carpiniello & Pinna, 2017; Oexle et al., 2018). Šie moksliniai tyrimai nurodo, kad pats asmens suicidiškumas gali būti vertinamas išankstiniais įsitikinimais ir dar labiau paveikti jo gerovę. Taip pat, verta suprasti kaip egzistuojantys lyčių stereotipai visuomenėje yra susiję su moterų suicidiškumo vertinimu. Mokslinėje literatūroje rašoma, kad dažnesnės moterų mintys apie savižudybę ir dažnesni bandymai nusižudyti yra laikomi „moteriškais“, tuo tarpu savižudybė, kaip baigtis, yra laikoma „vyriška“ (Canetto & Sakinofsky, 1998). Autoriai teigia, kad šiuo požiūriu yra imponuojamas neigiamas moterų minčių apie savižudybę ar bandymų nusižudyti vertinimas. Tai leidžia suprasti, kad moters bandymas nusižudyti yra ne toks ryžtingas, orientuotas su moterimis dažnai siejama emocionalumu ar dėmesio siekimu. Townsend (2025) tyrimas patvirtina šias nuostatas, kai moterys, atskleidusios norą nusižudyti, buvo apibūdinamos kaip dramatiškos ir siekiančios dėmesio, kas minimizavo jų subjektyvią kančią. Net ir šiame darbe cituotame psichologijos žodyne savižudybės sąvokoje nurodoma „<...> moterys dažniau mėgina nusižudyti, t. y. dažniau renkasi neveiksmingą savižudybės būdą, norėdamos atkreipti į save dėmesį, sulaukti pagalbos. Tokios demonstratyvios savižudybės taip pat būdingos isteriškiems asmenims, vaikams ir paaugliams.“ (Bagdonas ir Bliumas, 2019, p. 265). Šiame aprašyme išryškėja ydingas požiūris į moteris, kai jų kančia yra siejama su dėmesio į save atkreipimu ar net nuorodomis į neretai stigmatizuojamą asmenybės sutrikimą. Be to, neretai vyrų savižudybės yra pažymimos kaip silpnumo požymis dėl socialinių normų, tačiau moksliniai tyrimai nurodo, kad bandymo nusižudyti vertinimas siejamas su silpnumu ir tarp moterų (Mandal & Zalewska, 2012). Nepriklausomai nuo lyties žmonės, išgyvenę savižudybę, susiduria su stigma, tačiau moterų dažnesnės mintys apie savižudybę ar bandymai nusižudyti yra siejami su dėmesio siekimu kaip jų kančios nuvertinimas.

Apibendrinant, moterų mintys apie savižudybę ir bandymai nusižudyti yra reikšminga kančios forma, kuri turi susilaukti sistemingo mokslinio dėmesio, kad būtų galima identifikuoti rizikos bei apsauginius veiksnius, mažinančius kančią ir mirčių tikimybę. Mokslinėje literatūroje nurodomi rizikos faktoriai tokie kaip psichologiniai, socialiniai, kultūriniai, biologiniai, o apsauginiai veiksniai – prasmingi socialiniai santykiai, ekonominis stabilumas, psichologiniai resursai, fizinis aktyvumas. Visgi, mažiau dėmesio susilaukia platesnis moterų socialinis kontekstas, toks kaip seksizmas, diskriminacija lyties pagrindu ar kitos reikšmingos socialinės moterų patirtys. Siekiant suprasti moterų suicidiškumo tendencijas, svarbu nagrinėti įvairius veiksnius, nes jie neretai gali būti tarpusavyje persipynę. Kol kas, daugiau dėmesio skiriama vyrų savižudybėms dėl ženkliai dažnesnių mirčių, o moterų suicidiškumas siejamas su emociniais sunkumais ir vertinamas labiau kaip dėmesio siekimas.

1.3 Požiūrio į moteris sąsajos su moterų suicidiškumu

Iki šiol buvo aptarta moteriškumo samprata ir moterų patirtys visuomenėje bei kaip tai gali manifestuotis jų moteriškumo supratime. Taip pat, buvo apžvelgta moterų suicidiškumo tema ir su kokiais rizikos ir apsauginiais veiksniais ji yra siejama. Nors individualūs veiksniai yra svarbūs, norint geriau suprasti moterų suicidiškumo tendencijas, visgi socialinė aplinka neišvengiamai prisideda prie jų patirties, savęs suvokimo ir tai pastebima moterų subjektyvioje kančioje – dažnesnėse mintyse apie savižudybę, dažnesniuose bandymuose nusižudyti. Todėl yra svarbu plėsti mokslinį supratimą apie socialinę reikšmę moterų suicidiškumo temoje. Remiantis Kritinių savižudybių tyrimų perspektyva (Costa & White, 2024), svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad moterų patirtys, tokios kaip ekonominė priklausomybė, smurtas artimoje aplinkoje, seksualinės traumos, spaudimas atitikti socialines normas apie moteriškumą, kurti šeimą, dažnai yra pražiūrimos, kai kalbama apie jų suicidiškumo tendencijas. Be to, Kritinių savižudybių tyrėjų nuomone akcentuojamas socialinis neteisingumas, kai remiamasi ekspertais, mediciniais ar normatyviniais požiūriais, aptariant suicidiškumo temą. Šiuo atveju galima suprasti, kad moterų patirtys, subjektyvūs išgyvenimai, emocijos, žinios yra nuvertinamos arba ne iki galo įtraukiamos į viešas diskusijas, kalbant apie seksistinę ar diskriminacinę kontekstą. Todėl Kritinių savižudybių tyrimų lūkestis yra, jog suicidiškumo prevencija būtų orientuota ne tik į individualų asmens gydymą, bet ir į socialines permainas (Costa & White, 2024), kurios moterų suicidiškumo temoje apimtų lyčių lygybės užtikrinimą, smurto prevenciją, moterų savarankiškumo stiprinimą, pagalbos sistemų įtraukimą. Visa tai leistų kurti dar efektyvesnes prevencijos strategijas ir geriau suprasti moterų išgyvenimus struktūrinės nelygybės temoje. Atsižvelgiant į tai, toliau bus aptariami moksliniai tyrimai, kurie nurodo į socialinės aplinkos reikšmę moterims, jų moteriškumui ir subjektyviam patyrimui.

Šioje dalyje svarbu kalbėti apie tai, kaip moterys apibrėžia savo moteriškumą, lyties vaidmenis, kaip tai siejasi su jų gerove bei kaip moteriškumas yra vertinamas moterų suicidiškumo temoje. Tabler su kolegomis (2021) pažymi, kad moterų nukrypimas nuo tradicinių lyties normų yra susijęs su dažniau patiriama diskriminacija, o tai siejama su didesniu depresijos simptomų pasireiškimu. Autoriai pabrėžia, kad psichologinės sveikatos skirtumams turi reikšmės ne tik lytis, bet ir lyties raiškos bei diskriminacijos patirtys. Taip pat, pernelyg didelis tapatinimasis su savo lytimi turi reikšmės prastesniems gerovės rodikliams (Zitelny et al., 2022). Šie tyrimai gali nurodyti, kad nukrypimas nuo tradicinių normų arba savo lyties akcentavimas yra reikšmingi rodikliai moterų psichologinės gerovės temoje ir patirtyse. Tuo tarpu, kito tyrimo duomenimis tradicinių lyčių normų laikymasis buvo susijęs su didesniu depresijos ir nerimo simptomų dažniu, kai buvo atsižvelgiama į religingumą ir politines pažiūras (Andersson & McSwain, 2025). Įdomu ir tai, kad moterys, atitinkančios tradicinius lyčių vaidmenis, dažniau kreipiasi psichologinės pagalbos (Toribio-

Caballero et al., 2022). Čia galima įžvelgti paradoksą – nepriklausomai nuo to, ar moterys atitinka, ar neatitinka tradicinių lyties vaidmenų susiduria su tam tikra subjektyvia kančia. Tačiau galima pastebėti mokslinį argumentą, kuris padeda paaiškinti stebimą skirtumą, kad moterims yra svarbūs savęs priėmimo ir priklausomybės savo lyčiai jausmai, galintys veikti kaip apsauginiai veiksniai moterų suicidiškumo temoje. Nors šie tyrimai nurodo, kad moteriškumas yra kur kas sudėtingesnis veiksnys, mokslinėje bendruomenėje yra diskutuojama, kad moteriškumas iš savęs veikia kaip apsauginis faktorius, nes moterų suicidiškumas rečiau baigiasi mirtimi. Literatūroje yra rašoma, kad moteriškumas yra suprantamas kaip ne toks destruktivus, lyginant su vyriškumu (Tsirigotis, 2018). Straipsnyje teigiama, jog moteriškumas yra siejamas su atsargumu, apdairumu, dėmesingumu ir planavimu, kuris yra susijęs tiek su kasdieninėmis pareigomis, tiek su itin svarbiais gyvenimo klausimais, o vyriškumas su rizikingu ir potencialiai žalingu elgesiu. Tačiau mokslinė analizė nurodo kur kas sudėtingesnę moterų santykį su moteriškumo samprata.

Moterų seksizmo, diskriminacijos lyties pagrindu ar smurto lyties pagrindu patirtys gali būti vertinamos kaip reikšmingi psichosocialiniai stresoriai, kurie gali prisidėti prie jų subjektyvios kančios ir ilgainiui suicidiškumo. Schrijvers (2012) rašo, kad psichosocialiniai stresoriai reikšmingai atsispindi savižudiškame elgesyje tiek vyrams, tiek moterims, tačiau jų poveikio pobūdis ir pasekmės skiriasi dėl skirtingo socialinio vaidmens, psichologinio atsako, pagalbos ieškojimo ypatumų ir kultūrinių lūkesčių. Autoriai pažymi, kad moterys yra kur kas atviresnės savo patirtyje, dažniau kreipiasi pagalbos, todėl jų suicidiškumo procesas gali būti ilgesnis ir dėl to rečiau baigtis yra mirtina. Taip pat, yra kvestionuojamas lyčių paradoksas, nes, anot autorių, egzistuoja sisteminės problemos moterų savižudybių registravime, kai jos nėra tinkamai fiksuojamos ar nurodomos kitos mirties priežastys, tokios kaip nelaimingi atsitikimai ar apsinuodijimas. Autorių nuomone, tai gali lemti iškreiptą savižudybių santykį ir nepakankamai atspindėti realią riziką, su kuria susiduria moterys (Schrijvers et al., 2012). Dėl to gali atrodyti, kad moterų suicidiškumas yra mažesnė problema, lyginant su vyrų, nors iš tiesų reali padėtis yra galimai netinkamai reprezentuojama ir gali pakeisti žinomus statistinius duomenis. Visa tai yra svarbu suprasti, analizuojant moterų socialines patirtis ir suvokimą. Neretai suicidiškumo temoje depresija ar jos simptomai tampa tyrimo objektu ir moksliniu aiškinimu, kad žmogaus suicidiškumas yra tiesiogiai susijęs su jo psichologiniais sunkumais. Visgi, galima pastebėti, jog depresijos ir jos simptomų priežastys gali būti įvairios, tame tarpe ir socialinės. Moksliniai tyrimai rodo, kad moterys, patyrusios diskriminaciją lyties pagrindu, prasciau vertina savo sveikatą (Fazeli Dehkordy et al., 2016) ir šios patirtys siejasi su didesne depresijos simptomų rizika (Kim et al., 2020). Šie rezultatai patvirtina prielaidas apie socialinio konteksto svarbą, kai yra kalbama apie moterų suicidiškumo temą, nes diskriminacinės patirtys gali prisidėti prie subjektyvaus moters išgyvenimo. Įdomu tai, kad moters išsilavinimas padeda lengviau atpažinti diskriminacines patirtis ir veikia kaip apsauginis veiksnys, didinantis atsparumą šioms patirtims, kai tuo tarpu moterys

su žemesniu išsilavinimu nurodo daugiau neigiamų pasekmių jų gerovei dėl patiriamos diskriminacijos (Andersson & Harnois, 2020). Neigiamos moterų patirtys neapsiriboja tik jų patirtimi – Feigt ir kolegų darbe (2022) rašoma, kad motinos patirtos mikroagresijos reikšmingai prognozuoja dukros psichikos sveikatos rodiklius, t. y. kuo daugiau mikroagresijų patyrė motina, tuo daugiau depresijos ir nerimo simptomų turėjo dukra. Tai leidžia suprasti, kad neigiamos moterų patirtys nėra izoliuotos, nes jos paveikia tiek jų psichologinę gerovę, tiek artimųjų tarpą. Kaip ir buvo aptarta anksčiau, moterys, patyrusios įvairios formos prievartą, susiduria su didesne suicidinės ideacijos ir bandymų rizika (Dworkin et al., 2020; Miranda-Mendizabal et al., 2019; Weiss et al., 2022). Šioje temoje taip pat ryškus ir depresijos vaidmuo dėl patirtų traumų, kas siejasi su moterų suicidiškumu. Taip pat, pastebima, kad smurto lyties pagrindu padariniai yra susiję su prastais moterų psichologinės gerovės rodikliais (Rees et al., 2011), kas ilgainiui gali turėti reikšmės ir suicidiškumui (Devries et al., 2011). Analizuojant statistinius duomenis, akivaizdu, kad dažniau smurto artimoje aplinkoje aukos yra moterys, o tokių nutikimų aiškinimas dažnai siejasi su moters suvokiamu vaidmeniu visuomenėje. Visi aptarti tyrimai nurodo, kad moterys susiduria su neigiamomis patirtimis visuomenėje, kurios neretai yra paremtos stereotipais ir žalingu požiūriu į moters vaidmenį, o tai neišvengiamai veikia jų psichologinę gerovę ir galima svarstyti, kiek tokios patirtys formuoja moterų savęs vaizdą ar kitaip – moteriškumą.

Apibendrinant, moterų socialinis kontekstas gali sietis su jų moteriškumo samprata ir suicidinėmis tendencijomis. Moksliniai tyrimai rodo, kad moterų neigiamos socialinės patirtys turi reikšmės jų gerovei ir suicidiškumui, o socialiniai lūkesčiai jų moteriškumui gali būti susiję su dažnesnėmis seksizmo ar diskriminacijos patirtimis. Tikėtina, kad smurtas lyties pagrindu ir trauminės patirtys yra ydingų įsitikinimų apie moteris atspindys, o šie nutikimai siejasi su prastesniais gerovės rodikliais ir suicidiškumu. Atsižvelgiant į tai, kyla klausimas, kiek moteriškumas išties gali būti laikomas tik kaip apsauginis veiksnys?

1.4 Tyrimo problema, tikslas ir uždaviniai

Remiantis mokslinės literatūros analize, moteriškumas neretai yra suprantamas kaip apsauginis veiksnys savižudybių temoje, nes moterų suicidiškumas rečiau baigiasi mirtimi. Tačiau moterys geba apibūdinti su moteriškumu susijusius aspektus įvairiai, o skirtingi aspektai siejasi su skirtingais gerovės rodikliais. Todėl manymas, kad moteriškumas veikia tik kaip apsauginis veiksnys ne visada yra tiesa dėl moterų socialinio konteksto svarbos. Stereotipai, socialinės moterų patirtys visuomenėje yra susijusios su subjektyviu moterų moteriškumu supratimu, kuris gali būti siejamas su internalizavimo procesu, ir subjektyvios kančios išraiškomis, pastebimomis moterų suicidiškumo temoje. Moterims, nukrypstant nuo tradicinių lyčių normų, tenka susidurti su neigiamomis patirtimis,

kurios gali sietis su emocine gerove ir analogiškai mintimis apie savižudybę. Todėl svarbu suprasti subjektyvią moterų moteriškumo sampratą ir kaip ji siejasi su mintimis apie savižudybę.

Tikslas – atskleisti ir palyginti turinčių ir neturinčių minčių apie savižudybę moterų sampratas apie moteriškumą.

Uždaviniai:

1. Atskleisti moteriškumo sampratą, egzistuojančią tarp Lietuvos moterų.
2. Įvertinti, kurie moteriškumo sampratos aspektai skiriasi tarp turinčiųjų ir neturinčiųjų minčių apie savižudybę moterų.

2. METODIKA

2.1 Tyrimo dalyvės

Magistro darbo tyrimas yra platesnio mokslinių tyrimų projekto „*Šiuolaikinių teorinių suicidinio elgesio modelių pritaikomumo bei sociokultūrinių veiksmų reikšmės suicidiškumui vertinimas Lietuvoje*“ dalis, kuris buvo atliktas Vilniaus universiteto Psichologijos instituto Suicidologijos centro. Projekto vadovė – prof. habil. dr. Danutė Gailienė. Tyrimui vykdyti buvo suteiktas Vilniaus universiteto Psichologinių tyrimų etikos komiteto leidimas (leidimas Nr. 47, 2020-06-15). Projekto tyrimo vykdytojai šiam darbui perdavė duomenis su sutikimu atlikti moterų atsakymų turinio analizę bei turinčių ir neturinčių minčių apie savižudybę grupių palyginimą. Šio tyrimo metodologija yra tokia pati kaip ir vieno iš projekto tyrimų pavadinimu – „*Kas Jums yra vyriškumas?*“: *turinčių ir neturinčių minčių apie savižudybę vyrų nuomonių palyginimas* (Grigienė ir kt., 2022). Todėl toliau bus pateikiama informacija apie tyrimo metodologiją, remiantis Grigienės ir kolegų (2022) tyrimo metodologijos aprašymu.

Kaip rašoma Grigienės ir kolegų straipsnyje (2022), tyrimo dalyvių atrankai buvo pritaikytas kvotinės imties sudarymo metodas. Remiantis Lietuvos statistikos departamento pateiktu 2020 m. populiacijos sandaru, buvo išskirtos kvotos pagal šiuos kriterijus: lytis, amžiaus grupė, gyvenamoji vieta (miestas ir kaimas). Duomenų rinkimas buvo užbaigtas, kai tyrimo vykdytojai surinko tam tikrą dalyvių skaičių iš kiekvienos kvotos. Tačiau tyrime aktyviau dalyvavo moterys ir jauni žmonės, todėl šių grupių turimo dalyvių skaičius yra didesnis, nei numatyta pagal populiacijos sandarą.

Iš viso tyrime dalyvavo 1293 moterys, iš kurių 707 moterys atsakė į anketoje pateiktą atvirą klausimą, kurio analizės rezultatai yra pristatomi šiame darbe. Siekiant suprasti, ar tyrimo dalyvių, atsakiusių į atvirą klausimą, savižudybės rizika ir demografinės charakteristikos skiriasi nuo bendros tyrimo imties, buvo atlikta atsakiusių ir neatsakiusių į atvirą klausimą lyginamoji analizė. Atsakiusių ir neatsakiusių grupės statistiškai reikšmingai nesiskiria pagal savižudybės riziką ($\chi^2 = 0,328$, $df = 1$, $p = 0,567$), amžių ($U = 200053,5$, $z = -0,726$, $p = 0,468$), išsilavinimą ($\chi^2 = 3,536$, $df = 7$, $p = 0,831$), šeimyninę padėtį ($\chi^2 = 3,790$, $df = 3$, $p = 0,285$), gyvenamąją vietą ($\chi^2 = 1,588$, $df = 3$, $p = 0,662$).

Dalinės imties tyrimo dalyvių amžius svyruoja nuo 18 iki 86 ($M = 44,33$; $SD = 16,880$). Pagal Savižudiškų minčių intensyvumo skalės įverčius, 133 (18,8 %) moterys turėjo minčių apie savižudybę, o 574 (81,2 %) moterys neturėjo minčių apie savižudybę. Moterys anketoje galėjo nurodyti ne vieną darbo statuso pasirinkimą. Detalesnės demografinės charakteristikos pateikiamos 1-oje lentelėje.

1 lentelė. Tyrimo dalyvių demografinės charakteristikos

	Turinčios minčių apie savižudybę n = 133 (18,8 %)	Neturinčios minčių apie savižudybę n = 574 (81,2 %)
Gyvenamoji vieta		
Didmiestis	77 (57,9 %)	233 (40,6 %)
Miestas	26 (19,5 %)	176 (30,7 %)
Miestelis / kaimas	23 (17,3 %)	152 (26,5 %)
Užsienis	7 (5,3 %)	13 (2,3 %)
Šeimyninė padėtis		
Nevedusi	81 (60,9 %)	156 (27,2 %)
Vedusi	33 (24,8 %)	286 (49,8 %)
Išsiskyrusi	11 (8,3 %)	74 (12,9 %)
Našlė	8 (6,0 %)	58 (10,1 %)
Išsilavinimas		
Pradinis	0 (0 %)	0 (0 %)
Pagrindinis	1 (0,8 %)	6 (1,0 %)
Vidurinis	38 (28,6 %)	64 (11,1 %)
Profesinis	4 (3,0 %)	26 (4,5 %)
Aukštesnysis	6 (4,5 %)	71 (12,4 %)
Aukštasis koleginis	7 (5,3 %)	53 (9,2 %)
Aukštasis universitetinis	77 (57,9 %)	350 (61,0 %)
Darbo statusas		
Dirba	86 (64,7 %)	388 (67,6 %)
Bedarbė	13 (9,8 %)	31 (5,4 %)
Studijuoja / mokosi	54 (40,6 %)	89 (15,5 %)
Gimdymo / vaiko priežiūros atostogose	5 (3,8 %)	18 (3,1 %)
Pensijoje	7 (5,3 %)	102 (17,8 %)
Remiama valstybės	8 (6,0 %)	9 (1,6 %)
Kita	2 (1,5 %)	14 (2,4 %)

2.2 Tyrimo instrumentai

Moterų moteriškumo sampratai atskleisti buvo naudojama *Hoffmano vyriškumo / moteriškumo skalė* (angl. *Hoffman Gender Scale*, Hoffman et al., 2000), matuojanti autorių apibrėžtą teorinį konstruklą – pasitikėjimą savo vyriškumu / moteriškumu. Pagal skalės naudojimo nurodymus, šalia skalės yra pateikiamas atviras klausimas „Kas Jums yra vyriškumas?“ (vyrams) ir „Kas Jums yra moteriškumas?“ (moterims). Šiame darbe pristatomi analizės rezultatai, remiantis moterų atsakymais į šį vieną atvirą klausimą.

Mintys apie savižudybę buvo įvertintos naudojant *Suicidinių minčių intensyvumo skalę* (angl. *Suicidal Ideation Attribution Scale* (SIDAS), van Spijker et al., 2014), susidedančią iš penkių klausimų: minčių apie savižudybę dažnumą, gebėjimą jas kontroliuoti, ketinimo nusižudyti lygį, minčių keliamo streso ir kasdienio gyvenimo sutrikdymo lygį. Pažymėjus pirmame klausime 0 (niekada), respondentui nurodoma pereiti prie kito klausimo. Pirmame klausime pažymėjus 1 ir daugiau, toliau likę keturi klausimai yra vertinami Likert tipo skalėje nuo 0 (visiškai negalėjau kontroliuoti / visai nebuvo / nesijaučiau kankinamas / visiškai nepaveikė) iki 10 (pilnai kontroliavau / bandžiau nusižudyti / labai stipriai / labai stipriai). Aukštesne savižudybės rizika yra laikoma didesnė balų suma, visgi skalės autoriai teigia, kad bent vienas teigiamas respondento pateiktas atsakymas į klausimą nurodo į savižudybės riziką (van Spijker et al., 2014). Dėl to moterų imtis gali būti skirstoma į dvi grupes: neturinčios minčių apie savižudybę (tyrimo dalyvės, surinkusios 0 balų) ir turinčios minčių apie savižudybę (tyrimo dalyvės, surinkusios 1 ir daugiau balų). Skalės autorių nurodomas vidinis suderinamumas: Kronbacho alfa = 0,91 (van Spijker et al., 2014), Lietuvoje atliktų tyrimų duomenimis vidinis suderinamumas buvo: 0,94 (Grigienė ir kt., 2022). Šiame tyrime skalės vidinis suderinamumas 0,856.

2.3 Tyrimo eiga

Kaip nurodoma Grigienės ir kolegų straipsnyje (2022), duomenys buvo surinkti apklausos būdu, dalis duomenų buvo surinkti internetu, pasitelkiant specializuotą apklausų platformą, kita dalis – pateikiant popierines anketas tyrimo dalyviams. Šiame darbe pristatoma 707 moterų imties analizė, iš kurių 663 (93,8%) užpildė apklausą internetu, o 44 (6,2%) popierinę anketą. „Duomenys buvo renkami šiais dviem būdais tam, kad būtų pasiekti įvairių amžiaus grupių žmonės ne tik iš miestų, bet ir iš kaimo vietovių. Kvietimas dalyvauti tyrime su nuoroda į anketą buvo platinamas socialiniuose tinkluose ir siunčiant elektroninius laiškus įvairioms įstaigoms: viešosioms bibliotekoms, savivaldybių kultūros centrams ir seniūnijoms, įvairioms asociacijoms. Dalis tyrimo dalyvių buvo pasiekti kontaktiniu būdu miestelių viešosiose bibliotekose, kultūros centruose ir įvairiose

darbovietėse ir kviečiami užpildyti popierinę tyrimo anketą. Duomenis rinko projekto tyrėjų komanda ir apmokyti psichologijos studentai – bakalaurai ir magistrai.“ (Grigienė ir kt., 2022, p. 51). Duomenų rinkimas vyko nuo 2020-06-17 iki 2021-04-12. Moterų imties kokybinę ir kiekybinę analizę atliko šio darbo autorė, o darbo vadovas prisidėjo prie turinio analizės atlikimo.

2.4 Duomenų analizės metodai

Tyrime buvo pritaikytas mišrus kiekybinis ir kokybinis tyrimo dizainas pasitelkiant transformatyviąją strategiją, kai kokybiniai duomenys yra transformuojami į kiekybinius, kad būtų galima atlikti statistinius skaičiavimus (Creswell, 2009).

Kokybinių duomenų analizė. Remiantis Elo ir Kyngäs (2008), kokybinė duomenų analizė buvo atlikta taikant turinio analizės metodą, kuris leidžia sistemiškai apibūdinti fenomeną, t. y. išskirti analizės vienetus ir juos sugrupuoti į kategorijas. Šiame darbe, kaip ir Grigienės bei kolegų tyrime (2022), kategorijos buvo sugrupuotos į kategorijų grupes dėl didelio kategorijų skaičiaus. Tyrime kategorijos buvo generuojamos iš duomenų, t. y. siekta atlikti indukcinę analizę, o ne teorines žinias bandant pritaikyti prie duomenų (Elo & Kyngäs, 2008).

Visus kokybinės analizės etapus atliko darbo autorė Karolina Šukytė, t. y. išskyrė analizės vienetus, sudarė vienetų kodavimo sistemą, grupavo analizės vienetus, kuriuos vėliau išskyrė į kategorijas ir kategorijų grupes. Darbo vadovas prof. dr. Paulius Skruibis įvertino išskirtus analizės vienetus ir sukurtus kategorijų bei kategorijų grupių pavadinimus. Šiuo procesu buvo siekiama padidinti duomenų analizės patikimumą. Darbo autorė ir darbo vadovas diskutuodami sutarė dėl galutinių analizės vienetų, kategorijų ir kategorijų grupių įvardijimų.

Išskirtos kategorijos ir kategorijų grupės buvo transformuotos į kiekybinius duomenis. Prie kiekvienos tyrimo dalyvės buvo nurodyta 1, jei tam tikra kategorija ar kategorijos grupė jos pateiktam atsakymui yra būdinga, ir 2 – jei nebūdinga.

Kiekybinių duomenų analizė. Kiekybinių duomenų analizė atlikta naudojantis IBM SPSS (angl. *Statistical Package for the Social Sciences*) programa, 26-30 versijomis. Kiekvienos kategorijos ir kategorijų grupės pasireiškimo proporcijos tarp turinčių ir neturinčių minčių apie savižudybę moterų grupėse buvo palygintos taikant Fišerio tikslųjį ir chi kvadrato (χ^2) kriterijus. Remiantis Čekanavičiaus ir Murausko (2001) nurodymais, χ^2 kriterijus buvo taikomas, jei elementą sudarė bent 5 atsakymai, o kategorijų, neatitinkančių šios sąlygos, analizei taikytas Fišerio tikslusis kriterijus.

3. REZULTATAI

3.1 Moterų nuomonės, kas yra moteriškumas: turinio analizės rezultatai

Siekiant atskleisti moterų moteriškumo sampratą, pirmiausia buvo atlikta turinio analizė. Išanalizavus gautus duomenis buvo išskirtos 37 kategorijos, kurios suskirstytos į 8 kategorijų grupes. Visos kategorijos, kategorijų grupės ir jų minėjimo dažnumo palyginimas tarp turinčių ir neturinčių minčių apie savižudybę moterų pateiktas 2-oje bei 3-oje lentelėse. Toliau bus išsamiai apibūdinamos kategorijos.

1. Jausmai ir jų išraiška (n = 326, 46,1 %).

Jausmingumas (n = 87, 12,3 %). Moterys apibūdindamos šią kategoriją dažniausiai nurodė jausmingumą, jautrumą ir emocingumą. Taip pat, buvo išskiriamas ir jausmų išjautimas, noras kalbėti apie savo jausmus, juos išreikšti. Kai kurios moterys rašė, kad moteriškumas joms yra: „*Jautresnis gyvenimo pajutimas visom prasmėm*“, „<...> *kitoks (jautresnis) pasaulio suvokimas*“, „*Jautresnis, emocionališkesnis požiūris į aplinkos reiškinius* <...>“, kas nurodo ir į jausmingesnę požiūrį į aplinką.

Pozityvumas (n = 18, 2,6 %). Šioje kategorijoje dažniausiai atsispindėjo atsakymai apie pozityvumą, džiaugsmą, optimizmą. Moterys taip pat nurodė humoro jausmą, linksmumą, atsipalaidavimą. Kai kurie atsakymai savyje talpino ne tik pozityvų požiūrį, bet ir gebėjimą dalintis pozityvumu su kitais: „*Pozityvo skleidimas*“, „<...> *džiaugtis kiekviena diena, dalintis tuo su kitais* <...>“, „*Moteriškumas yra žinutės, jog „viskas bus gerai“ skleidimas*“.

Meilė (n = 68, 9,6 %). Neretai moterų atsakymuose buvo galima užfiksuoti abstraktų meilės įvardinimą. Kitos moterys nurodydavo konkrečiau – meilę kitiems, meilę aplinkai, meilę vaikams, vyrui, artimiesiems. Taip pat, pasitaikė apibūdinimų tokių kaip: „<...> *mylinti ir mylima* <...>“, „*Kada tu myli ir esi mylima* <...>“, „*Mylėti ir būti mylimai* <...>“. Šie atsakymai nurodo, kad gebėjimas mylėti, skleisti meilę ir kartu jos sulaukti iš kitų yra svarbus veiksnys apibūdinant moteriškumą.

Šiluma (n = 20, 2,8 %). Nusakydamos moteriškumą, moterys įvardino šilumą. Kai kurios nurodė ir poreikį kurti, skleisti šilumą, apibūdindamos moteriškumą: „<...> *skleidžiama šiluma* <...>“, „<...> *gebėjimas spinduliuoti šilumą* <...>“, „*Moteriškumas duoda* <...> *šilumos palaikymą* <...>“, „<...> *turėtų spinduliuoti šilumą* <...>“.

Švelnumas (n = 228, 32,3 %). Moteriškumui nusakyti moterys dažnai įvardindavo švelnumą. Šioje kategorijoje taip pat atsispindėjo tokie atsakymai – negrubumas, jaukumas, meilumas.

Kaip ir praeitose kategorijose, buvo galima pastebėti moterų poreikį dalintis: „<...> *skleisti švelnumą* <...>“, „*Spinduliavimas moteriško švelnumo* <...>“, „<...> *švelnumas artimam*“.

Trapumas (n = 26, 3,7 %). Trapumo kategoriją sudarė tokie atsakymai kaip trapumas, pažeidžiamumas, lengvumas, silpnumas. Moterys įvardino gebėjimą, galimybę būti ar atrodyti silpnai ir tai pripažinti. Taip pat, atsispindėjo atsakymai, kuriuose moterys leidžia sau būti silpnai, kad šalia esantis žmogus pasijaustų stiprus, norintis rūpintis: „*Kartais pabūti silpna ir leisti savo vyrui pasijusti stipriam*“, „<...> *būti silpnėsnei už vyrą, kad jis jaustų norą rūpintis*“, „*Buvimas silpnėsnei už vyrą, kad jis pasijustų, kad turi kuo rūpintis ir globoti*“, „*Leisti vyrui pajauti, jog tau be jo blogai*“, „*Galėjimas leisti sau pasijusti silpnėsne šalia savo vyro namuose* <...>“, „*Leisti vyrui pajauti, jog tau be jo blogai*“. Taip pat, trapumu buvo laikomas atsakymas, kuriame ryškėja poreikis kitų rūpesčiui: „<...> *artimųjų pasirūpinimas manimi* <...>“. Šioje kategorijoje buvo pateiktas atsakymas, kuriame moteriškumo supratimas yra lyginamas su vyriškumu: „<...> *tam tikras menkumas, lyginant su vyriškumu*“.

Gerumas (n = 25, 3,5 %). Apibūdinant moteriškumą, moterys nurodė gerumą kartu su panašiais apibūdinimais, tokiais kaip geraširdiškumas, gėris, geranoriškumas. Atsakymuose taip pat atsispindėjo poreikis dalintis gerumu: „<...> *gerumas aplinkiniams* <...>“, „*geba* <...> *skleisti gėrį, šviesą* <...>“.

2. Vidiniai resursai (n = 90, 12,7 %).

Lankstumas (n = 18, 2,6 %). Lankstumo kategoriją sudarė atsakymai, kurie nurodo į gebėjimą prisitaikyti, daryti kelis dalykus vienu metu, būti įvairiapusiškai. Moterys įvardino tiek patį lankstumą, tiek: „<...> *gebėjimas prisitaikyti* <...>“, „*Jeigu nuo manęs kas priklauso, visada esu pasirengusi keistis ir keisti. Sugebu susitaikyti su susiklosčiusiomis situacijomis*“, „*Tai buvimas pasikausčiusiai, viską sugebančiai, spėjančiai*“, „*Moteriškumas yra tai, kas būdinga moteriai. Realiai bet kas*“.

Intuicija (n = 13, 1,8 %). Šioje kategorijoje moterys įvardino intuiciją, nuojaustą moteriškumui apibūdinti. Viena moteris teigė, kad intuicija yra įgimta: „<...> *taip pat įgimtas intuityvumas* <...>“; kita moteris teigė, kad intuiciją galima išsivystyti: „*Tai yra intuicijos išvystymas ir gebėjimas ja tinkamai naudotis* <...>“.

Kūrybiškumas (n = 13, 1,8 %). Kūrybiškumo kategoriją sudarė tokie atsakymai kaip kūryba, talentai, įkvėpimas, meninis savęs kūrimas. Taip pat, buvo įtraukti atsakymai, kurie savyje įprasmino su kūrybiškumu susijusias idėjas: „<...> *netikėtumas, nenusipėjamumas* <...>“, „<...> *turėti* <...> *idėjų* <...>“, „<...> *meninis savęs vaizdiškas sukūrimas* <...>“.

Išmintis (n = 55, 7,8 %). Moteriškumui nusakyti moterys pasitelkė įvairių išsireiškimų, nurodančių išmintį, tokių kaip erudicija, protas, tikslicijai mokslai, intelektualumas, sumanumas, išsilavinimas, loginis mąstymas, įžvalgumas, smalsumas, kultūringumas, nuovokumas,

gudrumas. Taip pat, šioje kategorijoje buvo priskirti atsakymai, kuriuose moterys rašė apie teisingumą ir gebėjimą mąstyti kitaip: „<...> *kitokie mąstymo būdai*“, „<...> *gebėjimas pamatyti viską kitokia perspektyva* <...>“, „<...> *mokėjimas skaityti tarp eilučių*“, „<...> *kitoks požiūris į pasaulį* <...>“.

3. Reprodukciniai aspektai (n = 156, 22,1 %).

Gimdymas (n = 28, 4,0 %). Šioje kategorijoje moterys išskyrė su gimdymu susijusius apibūdinimus, kalbant apie moteriškumą. Atsakymuose buvo rašoma apie galimybę išnešioti, pagimdyti, žindyti. Dalis moterų išskyrė galimybę *tapti mama*. Kai kurios moterys leido abstrakčiai suprasti gimdymo prasmę: „*Giminės tąsa, gyvenimas*“, „*Moteriškumas* <...> *iš savęs kildinantis naują gyvybę*“, „*Gyvybė*“, „*Moteris tai naujos gyvybės nešėja* <...>“. Viena moteris įvardino su gimdymu susijusius pokyčius savo perspektyvoje į pasaulį: „*Taip pat, remiantis intensyviausiomis gimdymo metu įgytomis patirtimis bei išvalgomis gebėti matyti plačiau ir giliau žmogiškosios prigimties srityje*“.

Biologinės lyties aspektai (n = 42, 5,9 %). Moteriškumui nusakyti buvo įvardinama biologinė lytis ir su ja susiję aspektai, tokie kaip lyties organai, hormonai, menstruacijos. Kitos moterys rašė abstrakčiau įvardindamos moteriškumą kaip: „*Viena iš dviejų gyvenimo galimybių*“, „*Tai žmogaus fiziologija*“, „*Duotybė*“, „*Moteriškumas – tai, ką gauname iš gamtos*“, „*Mano prigimtis ir esmė*“.

Motinystė (n = 99, 14,0 %). Moterys apibūdindavo motinystę, kai rašė apie moteriškumą. Šie atsakymai neretai būdavo apibūdinami kartu su gimdymo patirtimi, todėl motinystės kategorija yra grupuojama kartu su reprodukciniais aspektais. Atsakymuose atsispindėjo buvimas mama, motinos vaidmuo, motinystės instinktas, vaikų auginimas ir rūpinimasis jais. Galima pastebėti ir motinos vaidmens vertinimo: „*Visų pirma gera motina savo vaikams*“, „<...> *gera mama* <...>“, „*Būti gera mama* <...>“, „*Gera švelnia mama* <...>“, „*Teisingas ir geras vaikų auklėjimas, pokalbiai su jais* <...>“. Kai kurie atsakymai buvo šiek tiek abstraktesni: „*Visa, kas siejasi su moters-motinos archetipų variacijomis*“, „*Myli vaikus, moka gaminti*“, „*Atlikti iki galo mamos ir močiutės misiją šioje žemėje*“, „<...> *vaikai*“, „<...> *užuovėja vaikams ir anūkams*“, „<...> *motinos meilė kaip žemė amžina – pasaulio stebuklai moterų meilė dailėje ir poezijoje*“.

4. Santykis su kitais (n = 219, 31,0 %).

Rūpestis (n = 105, 14,9 %). Rūpesčio kategorijoje atsispindėjo tokie atsakymai kaip noras padėti, globojimas, pagalba, tarnystė, atsidavimas, pasiaukojimas, dosnumas. Taip pat, buvo ir platesnių atsakymų: „*Rūpinimasis savimi ir kitais, <...>, noras padėti nuskriaustiems, kitokiems* <...>“, „<...> *gebėjimas pasirūpinti ir suteikti dėmesio artimiesiems* <...>“, „<...>“.

besirūpinančia savimi, šeima ir tais, kurie iš manęs tikisi“. Tarp atsakymų buvo ir abstraktesnių apibūdinimų: „Gyvenimas mažiau galvojant apie save, daugiau apie kitus“, „Galbūt gebėjimas puoselėti pasaulį <...>“, „<...> visos šeimos darnaus brandumo puoselėtoja“.

Empatija (n = 96, 13,6 %). Šioje kategorijoje moterys rašė apie empatiją, emocinį intelektą, užuojautą, gailėsni, atjautą, priėmimą, supratingumą, mokėjimą klausytis, dėmesingumą, toleranciją. Pavyzdžiui, „Jausmas, susijęs su <...> stipriu emociniu intelektu, gebėjimu sutarti su aplinkiniais, į juos įsigilinti ir juos suprasti“, „<...> įgūdis loginį žinojimą praplėsti emocinių aspektų išmanymu“, „Didesnis nei įprastai rūpestis būtent kitų savijauta“.

Nuoširdumas (n = 24, 3,4 %). Moteriškumui apibūdinti moterys įvardino nuoširdumą, atvirumą. Dauguma atsakymų buvo lakoniški, tačiau kelios moterys prasiplėtė: „<...> išsakyti savo nuomonę, bet jos neprimesti <...>“, „Mokėjimas šiltai ir artimai bendrauti su savo šeimos nariais“.

Draugiškumas (n = 11, 1,6 %). Draugiškumo kategorijoje moterys išskyrė mokėjimą užmegzti ryšį, bendrauti, būti sukalbamai, kalbiai. Pavyzdžiui, „Esu, kas esu: <...> draugiška ir turinti draugų <...>“, „<...> dėmesinga savo artimiesiems, draugiška su bendradarbiais“.

Seksualumas (n = 36, 5,1 %). Moteriškumui nusakyti moterys įvardino seksualumą, santykį su partneriu. Taip pat, atsakymuose atsispindėjo geidžiamumas, koketiškas, flirtas. Moterys rašė: „Taip pat, moteriškumas man siejasi su laisve pasirinkti romantinius ir seksualinius partnerius, savo seksualinio pasitenkinimo kaip moters supratimą <...>“, „Man moteriškumas yra <...> pripažintas savo pačios seksualumas <...>“, „<...> savęs kaip moters pajautimas santykiuose su partneriu“, „<...> kada jausti šalia vyrą, kuris savo dėmesiu priverčia tavo akis blizgėti <...>“, „Moteriškumas tai, kas vyrą skatina užkariauti pasaulį ir kas traukia jį grįžti į namus“, „Būti stipria už savęs verto vyro nugaros“.

5. Santykis su savimi (n = 312, 44,1 %).

Meilė sau (n = 39, 5,5 %). Meilės sau kategorijoje priskirti atsakymai, kuriuose moterys išreiškia savęs priėmimą, rūpinimąsi savimi, buvimą autentiškai. Atsakymus iliustruojantys pavyzdžiai: „Savęs priėmimas ir meilė sau“, „Mano nuomone, moterys yra moteriškos, kai sugeba priimti save, savo kūną, savo mintis ir emocijas, tokias, kokios jos yra“, „Tai priėmimas ir džiaugimasis su lytimi susijusiais aspektais“, „Moteriškumas man – leidimas būti visokiai <...>“, „<...> leidimas sau būti autentiška“, „Taip pat – vidinis patogumas būti tokia, kokia noriu būti be baimės sulaukti kitų nepritarimo“.

Vidinė darna (n = 84, 11,9 %). Šioje kategorijoje moterys mini vidinę darną, dvasinę harmoniją, ramybę, energiją, laisvę, vidinį grožį ir / ar spindesį, charizmą, gerą savijautą. Kartais moterys, apibūdinant moteriškumą, pasirinkdavo save išreikšti per įvairias metaforas: „Apie sielą, kaip lengvą, plazdančią, svajingą ir jautrią“, „Moteriškumas – gyvenimo varomoji

jėga (kaip ir vyriškumas), į išorę plūstanti vidinė energija <...>“, „Moteriškumas man, visų pirma, gaivališka, bet sykiu organiška jėga, sklindanti iš vidaus <...>“, „Išorės ir vidaus harmonija“, „Sielos būseną“, „Man moteriškumas – tai vidinis ir išorinis moters grožis, kuris dera harmoningai“, „Plaukimas upe“, „Spindinčios akys“. Kai kurių moterų atsakymuose atsispindėjo religinė reikšmė: „Dievo dovana“, „<...> pasitikėjimas Dievu <...>“.

Išvaizda (n = 193, 27,3 %). Išvaizdos kategoriją sudarė atsakymai, kuriuose minimas grožis, išvaizdos puoselėjimas ar priežiūra, moteriški atributai (drabužiai, papuošalai, makiažas), kūnas ir jo formos, elegancija, estetika, žavesys, grakštumas, manieros, patrauklumas, plastiškumas, tvarkingumas. Moterys rašė: „<...> savo geros išvaizdos ir sveikatos puoselėjimas“, „<...> išvaizda, ramūs ir gracingi judesiai“, „<...> smėlio laikrodžio formos figūra <...>“, „Savęs prisižiūrėjimas“, „Taip pat, moteriškumas siejamas su estetika – kūno bruožų harmoninga išraiška, atskirianti moterišką kūną nuo vyriško“, „Kai moteris labai susitvarkiusi, pasidažiusi, sutvarkyti plaukai, graži oda, švelnios rankos. Tvarkingi drabužiai“, „Išvaizda, manieros“, „Moteris yra pasaulio pažiba. Moterimi žavisi, tam moteris ir yra, kad ja domisi ir kiti, ir vaikai“.

Savigarba (n = 11, 1,6 %). Moteriškumui apibūdinti moterys įvardino savigarbą, savivertę. Vienas iš atsakymų nurodė į savigarbą: „Nebūti auka, kuri visiems viską paduoda“. Kituose atsakymuose buvo rašoma: „Savigarba“, „Gera savivertė“, „Savęs gerbimas ir mylėjimas“.

Pasitikėjimas savimi (n = 44, 6,2 %). Apibūdinant moteriškumą sampratą, moterys rašė apie pasitikėjimą savimi: „Turbūt moteriška pavadinčiau tą moterį, <...>, kuri atrodo pasitikinti savimi ir savo sprendimais <...>“, „Moteriškumas man yra sugebėjimas eiti savo norimu keliu, nepaisant įvairių pašalinių nuomonių“, „Pasitikėjimas savimi visais atžvilgiais“, „Moteriškumas – tai pasitikėjimas savimi tiek, kad sugebėtum įžvelgti grožį kituose, jų nesmerkiant ir nelyginant savęs su kitais“, „Pasitikėjimas savimi, savuoju aš“.

6. Veiksmingumas (n = 92, 13,0 %).

Stiprybė (n = 59, 8,4 %). Stiprybės kategorijoje moterys nurodė tvirtumą, jėgą, stiprybę, galią, drąsą, energingumą. Dalis moterų akcentavo vidinę stiprybę: „Būti moteriai, man reiškia, galėti pripažinti savo silpnumą, bet tuo pačiu rasti vidinės stiprybės“, „Jausmas, susijęs su <...> vidine stiprybe <...>“, „Tai būseną, kai esi stipri viduje <...>“, „Moteriškumas yra vidinis galios jausmas, galios pakeisti pasaulį ir keistis pačiai“. Viena moteris rašė: „Juodoji magija“, kas gali nurodyti į menamą stiprybę. Kitos moterys akcentavo savo santykį su stereotipais: „Iš kitos pusės, moteriškumas man <...>, stereotipų laužymas <...>“, „<...> mokėjimas pastovėti už save bei stereotipų laužymas“.

Lyderystė (n = 8, 1,1 %). Šioje kategorijoje moterys įvardino moteriškumą kaip gebėjimą valdyti situacijas, kitų įkvėpimą, lyderystę. Moterys savo atsakymuose rašė: „<...> mokėjimas

valdyti situacijas“, „<...> konflikto nugesinimas“, „<...> kuri motyvuoja ir save, ir aplinkinius“, „<...> ryški ir pasverta lyderystė <...>“.

Darbštumas (n = 8, 1,1 %). Darbštumo kategorijoje apibūdinant moteriškumą, moterys nurodė darbštumą, profesionalumą. Tai darė vienu žodžiu įvardindamos šiuos būdvardžius.

Atkaklumas (n = 15, 2,1 %). Moteriškumui apibūdinti moterys savo atsakymuose įvardino atkaklumą, veržlumą, užsibrėžimą, ambicingumą, užsispyrimą, ryžtą. Moterys rašė: „<...> *atsidavimas savo tikslams*“, „<...> *planavimas, <...>, nepiktybinis dominavimas (ar gebėjimas dominuoti)*“, „<...> *nepasiduodanti, bet kokioje situacijoje randanti išeitį*“, „*Moteris su savo nuomone <...>*“, „*Savęs suvokimas kaip <...>, tikslų ir svajonių siekiančios asmenybės <...>*“.

Savarankiškumas (n = 9, 1,3 %). Savarankiškumo kategorijoje moterys moteriškumą apibūdino nepriklausomybę („<...> *gebėjimas būti emociškai nepriklausomai*“, „*Moteriškumas man asocijuojasi su buvimu stiprių žmogumi, kuris gali apdaryti daug be kitų pagalbos*“, „*Savarankiškumas, nepriklausomybė <...>*“), gebėjimą viskuo pasirūpinti („<...> *gebanti viskuo pasirūpinti <...>*“), organizuotumą.

Atsakomybė (n = 14, 2,0 %). Atsakomybės kategorijoje moterys savo atsakymuose kalbėjo apie pareigą, darbą, ištikimybę, kuri gali būti siejama su moraline žmogaus atsakomybe. Nors atsakymuose atsispindėjo po vieną žodį, kuris nurodė į atsakomybę, tačiau viena moteris prasiplėtė rašydama: „<...> *aukštas atsakomybės jausmas dėl vaikų ir kitų šeimos narių*“.

7. Prisitaikymas prie kitų (n = 60, 8,5 %).

Santūrumas (n = 49, 6,9 %). Šią kategoriją sudarė atsakymai, kuriuose moterys rašė apie santūrumą, subtilumą, kuklumą, nuolankumą, nuolaidumą, romumą, paklusnumą, paprastumą, naivumą, paslaptinę, mandagumą, pagarbą, taktiškumą, dorumą. Nors kategoriją sudaro įvairūs apibūdinimai, tačiau jie tuo pačiu metu nurodo į gebėjimą valdytis, išlaikyti save pagal socialiai priimtas normas, iki galo savęs neatskleidžiant.

Kantrybė (n = 11, 1,6 %). Moteriškumui apibūdinti moterys įvardino kantrybę. Įprastai atsakymuose įvardinama po vieną žodį, kuris nurodo kategoriją, tačiau viena moteris rašė: „*Moteriškumas man tai gebėjimas išlikti ramia ir kantria, esant sudėtingoms situacijoms <...>*“.

Atlaidumas (n = 7, 1,0 %). Moterys moteriškumą sieja su atlaidumu – mokėjimu atleisti, būti gailestingai. Šioje kategorijoje moterys atlaidumą įvardindavo vienu-dviem žodžiais, t. y. atlaidumas, mokėjimas atleisti, gailestingumas.

8. Tapatybė (n = 187, 26,6 %).

Socialinis konstruktas (n = 41, 5,8 %). Socialinio konstrukto kategoriją sudaro moterų atsakymai, kuriuose jos kvestionuoja „moteriškumą“ kaip sąvoką. Atsakymuose pagrįde

atsispindi tokios nuostatos: „Negaliu apibrėžti, lygiai taip pat negalėčiau pasakyti, kas yra vyriškumas. Manau, kad tai ką žmonės galėtų priskirti moteriškumui ar vyriškumui gali būti pritaikoma visiems žmonėms“, „Buvimas tuo, kuo nori būti, neskirstant lyčių į kategorijas“, „Moteriškumas yra sąvoka, skirstanti žmones pagal jų lytis“, „Viskas, kas dažniausiai asocijuojama su moteriška lytimi“, „Stereotipai“, „Moteriškumas man reiškia dar vieną visuomenės primestą standartą“, „Aš labiausiai suvokiu save kaip asmenį“, „Moteriškumas yra tiesiog žmogiškumas“ ir kt. Panašios temos vyrauja ir kituose šios kategorijos atsakymuose, kas nurodo, kad šios moterys neidentifikuoja savęs su moteriškumo apibrėžimu, socialiniais lūkesčiais, o veikiau žvelgia į bendražmogiškas savybes, su kuriuo sieja savo tapatumą.

Socialinis vaidmuo (n = 50, 7,1 %). Šioje kategorijoje moterys įvardino įvairius socialinius vaidmenis, kai rašė apie moteriškumą. Įvardinti socialiniai vaidmenys – žmona, draugė, dukra, močiutė, partnerė, bendradarbė, meilužė. Taip pat, moterys rašė ir suvokiančios moteriškumą kaip šeimą: „Šeimos kūrimas, šeimos židinio ir jaukumo palaikymas <...>“, „Šeimos židinio saugotoja <...>“, „Be moters nebūtų ir šeimos, ji nedidėtų (vaikų atžvilgiu), šeimos kūrimas nuo jos priklauso, moteris yra šeimos pagrindas“. Kai kurios moterys įvardino moteriškumą kaip socialinį vaidmenį: „Mano lyties ir socialinių vaidmenų dalis“, „Moteriškumas tai yra socialinis vaidmuo“.

Identitetas (n = 84, 11,9 %). Identiteto kategorijoje moterys pateikė tokius atsakymus kaip tapatybė, individuali raiška, esatis, asmenybės dalis, savastis, autentiškumas, savirealizacija. Dalis moterų rašė: „Buvimas moterimi“, „Buvimas ir jautimasis moterimi“, „Buvimas moterimi ir tiek. Bet kuri moteris yra moteriška“, „<...> aš tiesiog jaučiuosi moteriška ir negaliu to paaiškinti atskiromis dalimis“, „Jausti save moterimi“. Kitos moterys įvardino moteriškumą kaip buvimą savimi arba tiesiog parašydamos „aš“. Kai kurios moterys rašė kiek abstrakčiau: „Viskas, ką turiu brangiausio“, „Negalvojimas, kad gali būti kitaip“, „Esu moteris...“, „Mano gyvenimas“, „Vertybė“, „Pojūtis“. Taip pat, moteriškumas buvo apibūdintas per santykį, bendrystę su kitomis moterimis: „Bendrumo pajautimas kartu su kitomis moterimis <...>“, „Bendrystės su kitomis moterimis“, „Pagarba moteriai“, „<...> sekti daug pasiekusiomis moterimis (bet ne suvyriškėjusiomis)“.

Našta (n = 13, 1,8 %). Naštos kategorijoje atsispindėjo tokie moterų atsakymai, kurie savyje nurodė sunkumus, su kuriais susijęs moteriškumas. Moterys rašė: „Vis labiau tai asocijuojasi su pažeidžiamumu. Užkalbinėjimai iš girtų vyrų gatvėse, pykčio priepuoliai iš jų darbe ir t. t.“, „Dažnai tai įrodinėjimas, kad nesi prastesnė už vyrą. Kova“, „Sunkus kelias į lygybę“, „Nepaliaujamas darbas, bėgimas ir liguistas noras patikti visiems“, „Būti moterimi – tai nuolat sau priminti, kad tavo žinios yra lygiavertės ir tavo žodis turi turėti tokį patį svorį. Tai reiškia nuolat permąstyti ar daromi gyvenimo pasirinkimai yra įkvėpti pačios norų, ar jie iš

tiesų buvo diegiami nuo vaikystės“, „Manau, kad buvimas moterimi man reiškia tik tai, kad patiriu daugiau sunkumų, kurių neturėčiau patirti“ ir kt. Atsakymai nurodo, kad moterys dėl savo moteriškumo patyrimo susiduria su įvairiais sunkumais, kurie gali skatinti permąstyti, kiek save nori sieti su šia patirtimi.

3.2 Turinčiųjų ir neturinčiųjų minčių apie savižudybę grupių palyginimas

Kiekviena tyrimo dalyvė savo atsakyme pateikė nuo 1 iki 7 kategorijų grupių: 288 (40,7 %) moterys pateikė vieną kategoriją, 196 (27,7 %) – dvi kategorijas, 151 (21,4 %) – tris, 56 (7,9 %) – keturias, 12 (1,7 %) – penkias, 3 (0,4 %) – šešias, 1 (0,1 %) – septynias. Palyginus turinčiųjų ir neturinčiųjų minčių apie savižudybę grupes pagal pateikiamų temų kiekį, statistškai reikšmingų skirtumų nenustatyta ($U = 34\,508,5$, $z = -1,818$, $p = 0,069$), vadinasi, abi grupės pateikia panašų kategorijų kiekį.

Siekiant įvertinti, kaip moteriškumo sampratos aspektai skiriasi tarp moterų turinčių ir neturinčių minčių apie savižudybę, buvo atliktas grupių palyginimas tiek kategorijų grupėse, tiek pačiose kategorijose. Rezultatai pateikiami 2-toje ir 3-oje lentelėse.

2 lentelė. *Moteriškumą nusakančios kategorijų grupės ir jų palyginimas turinčiųjų ir neturinčiųjų minčių apie savižudybę grupėse*

Kategorijų grupės	Turinčios minčių apie savižudybę, n (%)	Neturinčios minčių apie savižudybę, n (%)	χ^2 (df)	p
Jausmai ir jų išraiška	52 (39,1 %)	274 (47,7 %)	3,242 (1)	0,072
Vidiniai resursai	15 (11,3 %)	75 (13,1 %)	0,311 (1)	0,577
Reprodukciniai	24 (18 %)	132 (23 %)	1,539 (1)	0,215
aspektai				
Santykis su kitais	30 (22,6 %)	189 (32,9 %)	5,431 (1)	0,020
Santykis su savimi	70 (52,6 %)	242 (42,2 %)	4,802 (1)	0,028
Veiksmingumas	19 (14,3 %)	73 (12,7 %)	0,235 (1)	0,628
Prisitaikymas prie kitų	10 (7,5 %)	50 (8,7 %)	0,198 (1)	0,657
Tapatybė	39 (29,3 %)	148 (25,8 %)	0,695 (1)	0,404

Remiantis grupių palyginimo rezultatais, turinčiųjų ir neturinčiųjų minčių apie savižudybę grupės skyrėsi dviejose kategorijų grupėse, nusakančiose moteriškumą. Turinčioms minčių apie savižudybę moterims buvo labiau būdinga moteriškumą sieti su santykiu su savimi ($\chi^2 = 4,802$, $df = 1$, $p = 0,028$, turinčiųjų minčių grupėje 52,6 %, neturinčiųjų – 42,2 %). Neturinčioms minčių apie

savižudybę moterims labiau būdinga moteriškumą sieti su santykiu su kitais ($\chi^2 = 5,431$, $df = 1$, $p = 0,028$, turinčiųjų minčių grupėje 22,6 %, neturinčiųjų – 32,9 %).

3 lentelė. *Moteriškumą nusakančios kategorijos ir jų palyginimas turinčiųjų ir neturinčiųjų minčių apie savižudybę grupėse*

Kategorijų grupės	Kategorijos	Turinčios minčių apie savižudybę, n (%)	Neturinčios minčių apie savižudybę, n (%)	χ^2 (df)	p
Jausmai ir jų išraiška	Jausmingumas	19 (14,3 %)	68 (11,8 %)	0,595 (1)	0,440
	Pozityvumas	5 (3,8 %)	13 (2,3 %)	0,972 (1)	0,324
	Meilė	7 (5,3 %)	61 (10,6 %)	3,574 (1)	0,059
	Šiluma	3 (2,3 %)	17 (3 %)		1,000
	Švelnumas	32 (24,1 %)	196 (34,1 %)	5,028 (1)	0,025
	Trapumas	5 (3,8 %)	21 (3,7 %)	0,003 (1)	0,956
	Gerumas	5 (3,8 %)	20 (3,5 %)	0,024 (1)	0,877
Vidiniai resursai	Lankstumas	3 (2,3 %)	15 (2,6 %)		1,000
	Intuicija	1 (0,8 %)	12 (2,1 %)		0,480
	Kūrybiškumas	4 (3 %)	9 (1,6 %)		0,280
	Išmintis	8 (6 %)	47 (8,2 %)	0,711 (1)	0,399
Reprodukciniai aspektai	Gimdymas	7 (5,3 %)	21 (3,7 %)	0,731 (1)	0,393
	Biologinės lyties aspektai	8 (6 %)	34 (5,9 %)	0,002 (1)	0,968
	Motinytė	12 (9 %)	87 (15,2 %)	3,374 (1)	0,066
Santykis su kitais	Rūpestis	14 (10,5 %)	91 (15,9 %)	2,423 (1)	0,120
	Empatija	10 (7,5 %)	86 (15 %)	5,126 (1)	0,024
	Nuoširdumas	2 (1,5 %)	22 (3,8 %)		0,285
	Draugiškumas	1 (0,8 %)	10 (1,7 %)		0,699
	Seksualumas	10 (7,5 %)	26 (4,5 %)	1,996 (1)	0,158
Santykis su savimi	Meilė sau	10 (7,5 %)	29 (5,1 %)	1,260 (1)	0,262
	Vidinė darna	22 (16,5 %)	62 (10,8 %)	3,398 (1)	0,065
	Išvaizda	41 (30,8 %)	152 (26,5 %)	1,028 (1)	0,311
	Savigarba	2 (1,5 %)	9 (1,6 %)		1,000

	Pasitikėjimas savimi	9 (6,8 %)	35 (6,1 %)	0,083 (1)	0,773
Veiksmingumas	Stiprybė	15 (11,3 %)	44 (7,7 %)	1,843 (1)	0,175
	Lyderystė	0 (0 %)	8 (1,4 %)		0,364
	Darbštumas	1 (0,8 %)	7 (1,2 %)		1,000
	Atkaklumas	1 (0,8 %)	14 (2,4 %)		0,326
	Savarankiškumas	3 (2,3 %)	6 (1 %)		0,381
	Atsakomybė	1 (0,8 %)	13 (2,3 %)		0,487
Prisitaikymas prie kitų	Santūrumas	9 (6,8 %)	40 (7 %)	0,007 (1)	0,934
	Kantrybė	1 (0,8 %)	10 (1,7 %)		0,699
	Atlaidumas	2 (1,5 %)	5 (0,9 %)		0,622
Tapatybė	Socialinis konstruktas	16 (12 %)	25 (4,4 %)	11,642 (1)	<0,001
	Socialinis vaidmuo	6 (4,5 %)	44 (7,7 %)	1,635 (1)	0,201
	Identitetas	13 (9,8 %)	71 (12,4 %)	0,694 (1)	0,405
	Našta	5 (3,8 %)	8 (1,4 %)	3,348 (1)	0,067

Gauti rezultatai atskleidžia, kad turinčiųjų ir neturinčiųjų minčių apie savižudybę grupės skyrėsi trimis kategorijomis, apibūdinančiomis moteriškumą. Turinčioms minčių apie savižudybę moterims buvo labiau būdinga moteriškumą sieti su socialiniu konstruktu ($\chi^2 = 11,642$, $df = 1$, $p < 0,001$, turinčiųjų minčių grupėje 12 %, neturinčiųjų – 4,4 %). Neturinčioms minčių apie savižudybę moterims labiau būdinga moteriškumą sieti su švelnumu ($\chi^2 = 5,028$, $df = 1$, $p = 0,025$, turinčiųjų minčių grupėje 24,1 %, neturinčiųjų – 34,1 %) ir empatija ($\chi^2 = 5,126$, $df = 1$, $p = 0,024$, turinčiųjų minčių grupėje 7,5 %, neturinčiųjų – 15 %).

4. REZULTATŲ APTARIMAS

Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad moterų supratimas, kas joms yra moteriškumas, apima daug įvairių aspektų ir nėra vienareikšmis. Galima pastebėti, kad moterų apibūdinimai savyje talpina ambivalenciją – viena vertus įvardinami stereotipiniai bruožai, tačiau tuo pačiu metu akcentuojami ir netradiciniais požiūriais laikomi apibūdinimai, kurie orientuojasi į santykį su savimi. Pastebima, kad moterys rečiau moteriškumą įvardina apibūdinimais, naudojamais vyriškumui nusakyti, kurie šiame darbe yra susiję su vidiniais resursais ir veiksmingumu. Taip pat, dalis moterų kvestionuoja socialinę moteriškumo sampratą ar moteriškumą sieja su neigiamomis patirtimis. Šis tyrimas leidžia geriau suprasti asmeninį moterų supratimą, kas yra moteriškumas.

Vienas dažnesnių moterų atsakymų, susijusių su moteriškumu, buvo jausmai ir jų išraiška. Moterys nurodė, kad moteriškumas joms yra susijęs su jausmingumu, pozityvumu, meile, šiluma, švelnumu, trapumu ir gerumu. Lyginant skirtingas lytis, neretai akcentuojami emociniai skirtumai tarp vyrų ir moterų, kai moterys suvokiamos kaip labiau emocionales. Šiame darbe cituotame moteriškumo apibūdinime taip pat galima pastebėti, kad emociingumas yra viena iš dedamųjų dalių, nusakančių moteriškumą (Bagdonas ir Bliumas, 2019). Be to, Hoffman ir kolegų (2005) atliktame tyrime moterys neretai moteriškumą siejo su emociškai išraiškingais apibūdinimais. Panašu, kad tiek ir šio tyrimo dalyvėms yra svarbus jausmų komponentas, kuris padeda įprasminti moteriškumą.

Moterys taip pat dažnai nurodė atsakymuose, kad moteriškumas joms yra susijęs su santykiu su savimi – meilė sau, vidinė darna, išvaizda, savigarba, pasitikėjimu savimi. Šioje kategorijų grupėje atsakymai, susiję su išvaizda, buvo dažniausi. Lyginant Hoffman ir kolegų (2005) tyrimo rezultatus, galima pastebėti priešpriešą, kuomet Lietuvos imtyje išvaizdai buvo skiriama daugiau dėmesio. Galima svarstyti, kad Lietuvoje socialinės aplinkos teikiama reikšmė moterų išvaizdai yra svarbus faktorius pačių moterų suvokiamam moteriškumui. Kaip buvo minėta anksčiau, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba nurodo, kad egzistuoja moterų seksualizavimo problema reklamose, tad išorės kuriamas vaizdas apie moters išvaizdą ir kūną gali formuoti moterų asmeninį supratimą apie moteriškumą. Taip pat, galima svarstyti, kad seksistinės moterų patirtys patiprina šį supratimą, kas yra pastebima ir Bareket bei Fiske (2023) sisteminėje analizėje. Verta paminėti ir apie galimą savęs sudaiktinimą, kaip seksistinių patirčių internalizavimo komponentą, kuomet moterims išorinės savybės tampa svarbesnės. Galbūt, visuomenėje postuluojami vaizdiniai apie moters išvaizdą kartu su moterų socialinėmis patirtimis patiprina moterų poreikį akcentuoti išvaizdą, kaip susijusį su moteriškumu. Visgi, santykis su savimi apima ne tik išvaizdą, bet ir meilę sau, vidinę darną, savigarbą ir pasitikėjimą savimi. Šis moterų moteriškumo sampratos aspektas leidžia suprasti, kad moterims yra svarbus asmeninis santykis su savimi, savęs priėmimas, gera jausena. Hoffman ir kolegų (2005)

pastebi, kad jų tiriamoje imtyje moterys taip pat išskiria pasitikėjimą savo lytimi, kas iš dalies siejasi su šio tyrimo rezultatais.

Moteriškumui apibūdinti moterys pateikė atsakymus apie santykį su kitais ir prisitaikymą prie kitų. Santykį su kitais apibūdino per rūpestį, empatiją, nuoširdumą, draugiškumą ir seksualumą, o prisitaikymą prie kitų – santūrumą, kantrybę bei atlaidumą. Hoffman ir kolegų (2005) darbe santykis su kitais buvo išskiriamas per emocinį išraiškingumą, orientuotą į kitus, kas tam tikra prasme siejasi su šio tyrimo rezultatais apie moterų moteriškumo supratime akcentuojamą santykį su kitais. Kaip ir buvo rašoma literatūros analizėje, moterys yra dažniau suprantamos kaip orientuotos į kitus – šeimą, bendruomenę (Ellemers, 2018). Taip pat, akcentuojamas jų rūpestis kitais, kas stebima ir šio tyrimo imtyje. Tai leidžia suprasti, kad visuomenėje egzistuojantys įsitikimai yra aktualūs moterims. Tuo pačiu, dalis moterų išskyrė prisitaikymą prie kitų, kas nurodo į tam tikrą pasyvumo poziciją, kitų poreikių akcentavimą, kas siejasi su Glick ir Fiske (1996) išskirtais seksistiniais įsitikimais apie moteris. Vėlgi, galima svarstyti, kiek moterų moteriškumo sampratai turi reikšmės jų socialinės patirtys ir jų internalizavimas.

Moterys, apibūdinant moteriškumą, iškėlė ir tapatybės temą, kuri savyje talpino dviprasmiškus atsakymus. Vienos moterys kvestionavo moteriškumą kaip socialinį konstrukta, savo moteriškumo patirtį nurodė kaip naštą, kitos siejosi su socialiniais vaidmenimis ir moteriškumą apibūdino kaip savo identitetą. Šios tendencijos stebimos ir Hoffman bei kolegų (2005) darbe, kai moterys moteriškumą apibūdino kaip savo lyties priėmimą ir apibūdinimą, nesisiejimą su stereotipais, asmeninį pojūtį bei socialinius standartus. Panašu, kad dalis šio tyrimo moterų pastebi socialinės aplinkos reikšmę moteriškumo sampratai ir nenori su ja identifikuotis. Šie rezultatai siejasi su moksline literatūra, kuri nurodo, kad su moteriškumo siejami stereotipai tampa mažiau rigidiški visuomenės požiūriu (Bhatia & Bhatia, 2021). Taip pat, galima svarstyti, kiek moterų patirtys visuomenėje turi reikšmės jų požiūriui, kvestionuojančiam moteriškumą. Kitos moterys šiame tyrime moteriškumą sieja su našta. Ši dalis gali iliustruoti literatūros analizėje pateiktą informaciją apie žemesnę moterų galios poziciją visuomenės požiūriu ir dėl to moterims nutinkančias neigiamas patirtis. Likusios moterys nurodo moteriškumą, kaip socialinių vaidmenų ir tapatybės dalis. Tai gali sietis su mokslinėje literatūroje pastebimu stipriau jaučiamu priėmimu ir priklausomybe savo lyčiai, kas taip pat siejasi su geresniais moterų gerovės rodikliais (Zitelny et al., 2022). Tapatybės kategorijų grupė geriausiai reprezentuoja socialinę moteriškumo prasmę, kuomet dalis moterų sugeba priimti savo moteriškumą, o kitos tai kvestionuoja ar susiduria su prastesne moteriškumo patirtimi.

Dalis moterų nurodė reprodukcinis aspektus, kai rašė apie moteriškumą. Šie aspektai savyje talpino patirtis, susijusias su gimdymu, biologinės lyties aspektus ir motinystę. Hoffman ir kolegų (2005) tyrime moterys dažnai įvardindavo, kad moteriškumą sieja su biologine lytimi, ką galima pastebėti ir šio tyrimo kontekste. Kaip ir buvo nurodyta Bagdono ir Bliumo (2019) moteriškumo

apibūdinime, biologinė lytis kartu su ja siejamas motinystės vaidmuo atspindi moterų moteriškumo sampratoje. Nors mokslinėje literatūroje rašoma, kad lyties centriškumas siejasi su prastesniais gerovės rodikliais (Zitelny et al., 2022), tačiau šiame tyrime didžioji dalis moterų savo lytį, galimybę gimdyti ir motinystę siejo su pozityviomis mintimis, rašant apie moteriškumą. Tik dalis moterų, įvardinusios biologinės lyties aspektus, užsiminė apie tam tikrus sunkumus. Tai leidžia daryti prielaidą, kad biologinė lytis ir su ja susiję aspektai yra svarbūs moterų moteriškumo sampratai.

Galiausiai, mažuma moterų moteriškumą siejo su veiksmingumu ir vidiniais resursais. Rašant apie veiksmingumą, buvo nurodoma stiprybė, lyderystė, darbštumas, atkaklumas, savarankiškumas, atsakomybė, o apie vidinius resursus – lankstumas, intuicija, kūrybiškumas, išmintis. Šios tendencijos stebimos ir Hoffman bei kolegų (2005) tyrime. Įprastai šios kategorijos yra naudojamos vyriškumui apibūdinti ir gali būti vertinamos kaip priešingybė moteriškumui. Remiantis literatūros analize, mažas šių apibūdinimų procentas gali sietis su moterų patirtimi profesiniame kontekste, kada kategorijų grupėse aprašytos savybės yra nuvertinamos. Visgi tuo pačiu, galima svarstyti, kad dažnėjanti moterų reprezentacija vyrų dominuojančiose srityse prisideda prie moterų moteriškumo sampratos, ją apibūdinant per įprastai vyriškas savybes. Taip pat, atsižvelgiant į aprašytus moterų iššūkius profesiniame kontekste, šios moterys galimai labiau pasitiki savo lytimi ir / ar moteriškumu, kas gali didinti jų atsparumą neigiamoms patirtims, internalizacijos procesui.

Apibendrinant gautus rezultatus apie moterų moteriškumo sampratą, anksčiau aprašyta priešprieša mokslinėje literatūroje tarp dažnesnio moterų lyčių vaidmenų internalizavimo (Villanueva-Moya & Expósito, 2023) ir įvairesnės savo lyties raiškos apibūdinimo (Tabler et al., 2021) koegzistuoja šio tyrimo kontekste. Galima pastebėti, kad moterų moteriškumo samprata yra plati bei įvairiapusiška, tačiau tuo pačiu metu stebimi ir stereotipiški apibūdinimai. Socialinė aplinka reikšmingai atspindi sampratose, tačiau pastebima, kad moterys tuo pačiu yra kūrybiškos ir kuria individualias, netradicines reikšmes, kas joms yra moteriškumas.

Lyginant turinčių ir neturinčių minčių apie savižudybę moterų apibūdinimus apie moteriškumą, gauti statistiniai skirtumai gauti šiose kategorijose: turinčios minčių apie savižudybę dažniau apibūdino moteriškumą per santykį su savimi ir socialinį konstruktą. Neturinčios minčių apie savižudybę dažniau moteriškumą siejo su santykiu su kitais, švelnumu ir empatija.

Neturinčios minčių moterys dažniau minėjo moteriškumo aspektus, kurie nurodo į santykį su kitais – rūpestį, empatiją, nuoširdumą, draugiškumą, seksualumą, ir švelnumą. Atsižvelgiant į įprastai naudojamus apibūdinimus, skirtus moterims, santykis su kitais yra pažymimas (Ellemers, 2018). Tai reiškia, kad moterys iš esmės atitinka socialiai priimtus įsitikinimus, tačiau šie rezultatai prieštarauja moksliniam tyrimui, kuriame moterų tradicinių lyčių normų laikymasis siejasi su depresijos ir nerimo simptomais (Andersson & McSwain, 2025), kas galėtų nurodyti į galimą suicidiškumo riziką. Panašu, kad ne visi socialiai priimtini ar tradiciniais laikomi įsitikinimai yra ydingi moterų gerovei, o gali

veikti priešingai – kaip apsauginiai veiksniai. Taip pat, galima svarstyti, kad šie rezultatai atspindi moterų patirtis visuomenėje, kai atitinkant tradicinius įsitikinimus gaunamas patvirtinimas iš aplinkos (Glick & Fiske, 1996). Atsižvelgiant į mokslinę literatūrą, galima pastebėti, kad socialinis palaikymas yra svarbus veiksnys moterų suicidiškumo temoje (Mandelli et al., 2015; McClelland et al., 2020; Otten et al., 2022; Park et al., 2010; Weiss et al., 2022). Tai reiškia, kad santykis su kitais yra svarbi moterų moteriškumo sampratos dalis, kuri gali veikti tuo pačiu ir kaip apsauginis veiksnys. Taip pat, tai galėtų paaiškinti, kodėl moterys, atitinkančios tradicinius lyčių vaidmenis, dažniau kreipiasi psichologinės pagalbos (Toribio-Caballero et al., 2022). Taigi, santykis su kitais yra svarbus moteriškumo sampratos komponentas, galintis paskatinti kalbėti apie savo sunkumus ir taip laiku sulaukti pagalbos, o kaip rašoma Schrijvers ir kolegų tyrime (2012) šios tendencijos pasižymi tarp suicidiškų moterų. Šie rezultatai patvirtina mokslines prielaidas, kad santykis su kitais yra svarbus veiksnys suicidiškumo temoje, o socialiai priimtinių įsitikinimų priėmimas gali fasilituoti teigiamą socialinį atsaką. Tačiau taip pat šio tyrimo rezultatai paneigia mokslinį manymą, jog tradicinių įsitikinimų laikymasis gali neigiamai sietis su moterų gerove. Panašu, kad ne visi įsitikinimai, kurie yra laikomi tradiciniais ar stereotipiniais, yra rizikingi.

Moterys, turinčios minčių apie savižudybę, dažniau moteriškumą apibrėžė per savęs priėmimą, subjektyviai gerą vidinę savijautą, su išvaizda susijusius aspektus, savigarbą, pasitikėjimą savimi ir kvestionavo moteriškumą kaip sąvoką. Šie rezultatai gali sietis su Tabler ir kolegų (2021) tyrimo rezultatais, kuriuose pastebima, jog moterų nukrypimas nuo tradicinių lyties normų ir susijęs su dažniau patiriama diskriminacija, kuri siejama su didesniu depresijos simptomų pasireiškimu. Kaip galima pastebėti iš moterų atsakymų, jos didžiąja dalimi, apart išvaizdos akcentavimo, nukrypsta nuo įprastai priimtinių įsitikinimų, kad moterys turėtų orientuotis į kitus ir būti socialiai priimtinais „moteriškos“. Turinčios minčių apie savižudybę moterys rašo priešingai – moteriškumą suvokia per santykį su savimi arba nesutinka su socialine reikšme slypinčia už moteriškumo sampratos. Šie rezultatai gali būti susiję su socialinės aplinkos spaudimu atitikti tradicinius įsitikinimus, o spaudimas pasireiškia per galimai neigiamas patirtis dėl ko stebima ši tendencija. Kaip pastebima, moterys yra jautresnės kitų neigiamam vertinimui (Villanueva-Moya & Expósito, 2023), kas taip pat gali sietis šiame kontekste dėl ko moterys, orientuotos į save ar nesutinkančios su tradicine moteriškumo samprata, turi minčių apie savižudybę. Tuo tarpu, susitelkimas į išvaizdą gali būti siejamas su tyrime nagrinėtu moterų sunkumu priimti ir jausti pasitenkinimą savo kūnu bei jų manymu, kad jų išvaizda yra labiau vertinama aplinkinių (Merma-Molina et al., 2022). Taip pat, išvaizdos sureikšminimas yra aktualus internalizuoto seksizmo kontekste (Bearman & Amrhein, 2014). Visa tai gali sietis su savęs sudaiktinimo praktikomis, kuomet išvaizdai yra skiriama daugiau dėmesio nei asmeninėms savybėms. Kaip rodo sisteminė analizė, moterų savęs sudaiktinimas siejasi su depresijos simptomais (Jones & Griffiths, 2015), o literatūros analizėje galima pastebėti, kad depresija yra reikšmingas

rodiklis moterų suicidiškumo temoje. Šio tyrimo rezultatai papildė mokslines prielaidas apie moteriškumo sampratos aspektus, kurie siejasi su moterų suicidiškumu. Literatūroje galima pastebėti, kad nukrypimas nuo tradicinių lyties normų yra reikšmingas socialinis faktorius moterų patirtims, tačiau Tabler ir kolegų (2021) tyrime naudota skalė matuoja ribotą skaičių teiginių, o šis tyrimas leidžia papildyti, kokie konkrečiai moteriškumo sampratos aspektai yra reikšmingi jų gerovei.

Remiantis šiuo tyrimu, svarbu aptarti tolimesnes mokslines kryptis, kurias būtų galima plėsti moterų suicidiškumo temoje. Lietuvoje trūksta tyrimų, kurie analizuotų moterų suicidiškumą ir su juo susijusius socialinius veiksnius. Kaip buvo pastebėta anksčiau, moterų socialinių patirčių analizė leistų suprasti ne tik egzistuojančią socialinę padėtį, bet ir jų kančią – dažnas mintis apie savižudybę ir dažnesnius bandymus nusižudyti. Seksizmas, diskriminacija lyties pagrindu, smurtas artimoje aplinkoje, traumuojančios patirtys yra reikšmingi faktoriai moterų suicidiškumo temoje. Taip pat, siekiant geriau suprasti moterų moteriškumo supratimą, svarbu nagrinėti ir kitus Hoffman bei kolegų (2000) teorinio konstrukto aspektus – kiek priimama biologinė lytis, kiek su ja identifikuojamasi, kiek aprašyti moteriškumo įsitikinimai yra stiprus bei kaip moterys geba save priimti. Visa tai praplėstų žinias apie moterų moteriškumo sampratą ir galimas socialinių patirčių reprezentacijas.

Svarbu aptarti tyrimo ribotumus, kurie galėjo turėti reikšmės šio tyrimo kontekste. Pirmiausia, moterys neretai į atvirą klausimą atsakydavo trumpai, lakoniškai arba pasitelkdavo metaforas, kurias sunku interpretuoti. Nors tyrimas leidžia suprasti moterų moteriškumo sampratos įvairovę, tačiau šiame tyrime trūksta gilesnės analizės, kurią būtų galima pasiekti kokybinio tyrimo būdu, kas leistų atskleisti ir socialines moterų patirtis. Taip pat, galima pastebėti, kad tyrime dažniau dalyvavo jaunesnės moterys, moterys iš didmiesčio, turinčios aukštąjį išsilavinimą, dirbančios, o rezultatai gali rodyti būtent šių moterų moteriškumo sampratą. Be to, didžioji dalis moterų atsakymus pateikė internetu, todėl galima svarstyti, kad apklausa nepasiekė moterų iš pažeidžiamų visuomenės grupių, kuriose interneto naudojimas yra ribotas. Taip pat, Grigienė su kolegomis (2022) nurodo, kad šio tyrimo vykdymas COVID-19 pandemijos metu neturėtų reikšmingai sietis su padidėjusia savižudybės rizika ar gilesnių nuostatų pokyčiais, tačiau svarbu suprasti ir šį socialinį kontekstą, kurio metu buvo vykdomas tyrimas.

Apibendrinant, šis tyrimas atskleidžia moterų moteriškumo sampratos kompleksiskumą. Lietuvos moterys moteriškumą suprantą įvairiai, apibūdinimuose galima įžvelgti ambivalencijos, socialinės reikšmės, asmeninių prasmų, kūrybiškumo. Sampratų apie moteriškumą analizė nurodo reikšmingus skirtumus tarp turinčiųjų ir neturinčiųjų minčių apie savižudybę – santykio su savimi ir socialinio konstrukto nuostatos siejasi su didesne savižudybės rizika, o santykio su kitais nuostatos siejasi su geresne emocine savijauta. Visgi, šis tyrimas leidžia suprasti tik moterų socialinio supratimo reikšmę jų suicidiškumo temoje, o kaip buvo apžvelgta anksčiau, suicidiškumo rizika yra susijusi su daug įvairių veiksnių.

IŠVADOS

1. Lietuvos moterų moteriškumo sampratoje pastebimos temos, susijusios su jausmais ir jų išraiška, vidiniais resursais, reprodukciniais aspektais, santykiu su kitais, santykiu su savimi, veiksmingumu, prisitaikymu prie kitų ir tapatybe.
2. Lietuvos kultūroje moterų moteriškumo samprata yra įvairiapusiška: dalis jų moteriškumą supranta labiau tradiciniu / stereotipiniu požiūriu, kitos moteriškumą apibūdina per santykį su savimi, apibrėžimais, kurie tradiciškai yra laikomi vyriškais, ar dvejojimą moteriškumo socialine samprata.
3. Turinčios minčių apie savižudybę moterys dažniau apibrėžė moteriškumą per santykį su savimi ir socialinį konstruktą.
4. Neturinčios minčių apie savižudybę dažniau apibrėžė moteriškumą per santykį su kitais, švelnumą ir empatiją.

LITERATŪRA

- American Psychological Association, (n.d.). *Femininity*. APA dictionary of psychology. <https://dictionary.apa.org/femininity>
- American Psychological Association, (n.d.). *Gender stereotype*. APA dictionary of psychology. <https://dictionary.apa.org/gender-stereotype>
- American Psychological Association, (n.d.). *Sex discrimination*. APA dictionary of psychology. <https://dictionary.apa.org/sex-discrimination>
- American Psychological Association, (n.d.). *Sexism*. APA dictionary of psychology. <https://dictionary.apa.org/sexism>
- Amiri, S., & Behnezhad, S. (2021). The global prevalence of postpartum suicidal ideation, suicide attempts, and suicide mortality: A systematic review and meta-analysis. *International Journal of Mental Health*, 50(4), 311-336. <https://doi.org/10.1080/00207411.2021.1959814>
- Andersson, M. A., & Harnois, C. E. (2020). Higher exposure, lower vulnerability? The curious case of education, gender discrimination, and women's health. *Social Science & Medicine*, 246, 112780. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2019.112780>
- Andersson, M. A., & McSwain, A. N. (2025). Internalized sexism and well-being in the United States. *Journal of Health and Social Behavior*, 1–20. <https://doi.org/10.1177/00221465241305586>
- Bagdonas A. ir Bliumas R. (2019). *Aiškinamasis psichologijos terminų žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2019.
- Bakken, V., Lydersen, S., Skokauskas, N., Sund, A. M., & Kaasbøll, J. (2024). Protective factors for suicidal ideation: a prospective study from adolescence to adulthood. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 33, 3079–3089. <https://doi.org/10.1007/s00787-024-02379-w>
- Bareket, O., & Fiske, S. T. (2023). A systematic review of the ambivalent sexism literature: Hostile sexism protects men's power; benevolent sexism guards traditional gender roles. *Psychological Bulletin*, 149(11-12), 637–698. <https://doi.org/10.1037/bul0000400>
- Bearman, S. & Amrhein, M. (2014). Girls, women, and internalized sexism. In E. J. R. David (Ed.) *Internalized oppression: The psychology of marginalized groups*, (pp. 191-225). Springer Publishing Company.
- Bearman, S., Korobov, N., & Thorne, A. (2009). The fabric of internalized sexism. *Journal of Integrated Social Sciences*, 1(1), 10-47.
- Behera, C., Sikary, A. K., Mridha, A. R., Pandey, R. M., Satapathy, S., Lalwani, S., & Gupta, S. (2019). Association of menstruation cycle with completed suicide: a hospital-based case-control study. *Archives of women's mental health*, 22, 771-777. <https://doi.org/10.1007/s00737-019-00964-6>

- Burgess, D., & Borgida, E. (1999). Who women are, who women should be: Descriptive and prescriptive gender stereotyping in sex discrimination. *Psychology, public policy, and law*, 5(3), 665.
- Canetto, S. S., & Sakinofsky, I. (1998). The gender paradox in suicide. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 28(1), 1–23. <https://doi.org/10.1111/j.1943-278X.1998.tb00622.x>
- Carpiniello, B., & Pinna, F. (2017). The reciprocal relationship between suicidality and stigma. *Frontiers in Psychiatry*, 8, 35. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2017.00035>
- Castañó, A. M., Fontanil, Y., & García-Izquierdo, A. L. (2019). "Why Can't I Become a Manager?"—A Systematic Review of Gender Stereotypes and Organizational Discrimination. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(10), 1813. <https://doi.org/10.3390/ijerph16101813>
- Costa, L. C. R., & White, J. (2024). Making Sense of Critical Suicide Studies: Metaphors, Tensions, and Futurities. *Social Sciences*, 13(4), 183. <https://doi.org/10.3390/socsci13040183>
- Creswell, J. W. (2009). Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches (3rd ed.). SAGE publications, Inc.
- Čekavavičius, V. ir Murauskas, G. (2001). Statistika ir jos taikymai I. Leidykla TEV, Vilnius, 2000.
- Dastidar, B. G. (2022). Depression and suicidality amongst infertile women: a hidden pandemic? *European Psychiatry*, 65(S1), S183-S184. <https://doi.org/10.1192/j.eurpsy.2022.484>
- Derks, B., Van Laar, C. ir Ellemers, N. (2016). The queen bee phenomenon: Why women leaders distance themselves from junior women. *The Leadership Quarterly*, 27(3), 456-469. <https://doi.org/10.1016/j.leaqua.2015.12.007>
- Devries, K., Watts, C., Yoshihama, M., Kiss, L., Schraiber, L. B., Deyessa, N., ... & WHO Multi-Country Study Team. (2011). Violence against women is strongly associated with suicide attempts: evidence from the WHO multi-country study on women's health and domestic violence against women. *Social science & medicine*, 73(1), 79-86. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2011.05.006>
- Dugan, A. G., & Barnes-Farrell, J. L. (2020). Working mothers' second shift, personal resources, and self-care. *Community, Work & Family*, 23(1), 62-79. <https://doi.org/10.1080/13668803.2018.1449732>
- Dworkin, E. R., DeCou, C. R., & Fitzpatrick, S. (2020). Associations between sexual assault and suicidal thoughts and behavior: A meta-analysis. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*. <https://dx.doi.org/10.1037/tra0000570>
- Ellemers, N. (2018). Gender stereotypes. *Annual Review of Psychology*, 69, 275-298. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-122216-011719>

- Elo, S., & Kyngäs, H. (2008). The qualitative content analysis process. *Journal of advanced nursing*, 62(1), 107-115. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2007.04569.x>
- European Institute for Gender Equality (2024). *Gender Equality Index*. <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2024/country/LT>
- Eurostat. (2025). *Death due to suicide, by sex*. Eurostat. <https://doi.org/10.2908/TPS00122>
- Fazeli Dehkordy, S., Hall, K. S., Dalton, V. K., & Carlos, R. C. (2016). The Link Between Everyday Discrimination, Healthcare Utilization, and Health Status Among a National Sample of Women. *Journal of Women's Health*, 25(10), 1044–1052. <https://doi.org/10.1089/jwh.2015.5522>
- Feigt, N. D., Domenech Rodríguez, M. M., & Vazquez, A. L. (2022). The impact of gender-based microaggressions and internalized sexism on mental health outcomes: A mother–daughter study. *Family Relations*, 71(1), 201–219. <https://doi.org/10.1111/fare.12622>
- Garb, H. N. (2021). Race bias and gender bias in the diagnosis of psychological disorders. *Clinical Psychology Review*, 90, 102087. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2021.102087>
- Glick, P. & Fiske, S. T. (1996). The ambivalent sexism inventory: Differentiating hostile and benevolent sexism. *Journal of personality and social psychology*, 70(3), 491.
- Glick, P., & Fiske, S. T. (2001). An ambivalent alliance: Hostile and benevolent sexism as complementary justifications for gender inequality. *American psychologist*, 56(2), 109. <https://doi.org/10.1037/0003-066x.56.2.109>
- Glick, P., Fiske, S. T., Mladinic, A., Saiz, J. L., Abrams, D., Masser, B., ... & López, W. L. (2000). Beyond prejudice as simple antipathy: hostile and benevolent sexism across cultures. *Journal of personality and social psychology*, 79(5), 763.
- Grigienė, D., Guogaitė, G., Dadašev, S., Rimkevičienė, J., Skruibis, P., & Gailienė, D. (2022). „Kas Jums yra vyriškumas?": turinčių ir neturinčių minčių apie savižudybę vyrų nuomonių palyginimas. *Psichologija*, 66, 47-63. <https://doi.org/10.15388/Psichol.2022.51>
- Harmer, B., Lee, S., Rizvi, A., & Saadabadi, A. (2024). Suicidal Ideation. In *StatPearls*. StatPearls Publishing.
- Heilman, M. E., & Okimoto, T. G. (2008). Motherhood: a potential source of bias in employment decisions. *Journal of applied psychology*, 93(1), 189. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.93.1.189>
- Hentschel, T., Heilman, M. E., & Peus, C. V. (2019). The multiple dimensions of gender stereotypes: A current look at men's and women's characterizations of others and themselves. *Frontiers in psychology*, 10, 11. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.00011>
- Higienos institutas (2025). *Savižudybių statistikos tendencijos Lietuvoje*. https://www.hi.lt/uploads/Institutas/statistika/Savizudybiu_statistika_Lietuvoje.pdf

- Hoffman, R. M., Borders, L. D., & Hattie, J. A. (2000). Reconceptualizing femininity and masculinity: From gender roles to gender self-confidence. *Journal of Social Behavior and Personality*, 15(4), 475-503.
- Hoffman, R. M., Hattie, J. A., & Borders, L. D. (2005). Personal Definitions of Masculinity and Femininity as an Aspect of Gender Self-Concept. *Journal of Humanistic Counseling, Education and Development*, 44(1), 66-83. <https://doi.org/10.1002/j.2164-490X.2005.tb00057.x>
- Jobes, D. A., & Joiner, T. E. (2019). Reflections on suicidal ideation. [Editorial]. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 49(2), 227–230. <https://doi.org/10.1111/sltb.12538>
- Karimi, A., Bazyar, J., Malekian, L., & Daliri, S. (2022). Prevalence of Suicidal Ideation and Suicide Attempts after Disaster and Mass Casualty Incidents in the World: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Iranian Journal of Psychiatry*, 17(1), 100–109. <https://doi.org/10.18502/ijps.v17i1.8242>
- Kim, G., Kim, J., Lee, S.-K., Sim, J., Kim, Y., Yun, B.-Y., & Yoon, J.-H. (2020). Multidimensional gender discrimination in workplace and depressive symptoms. *PLOS ONE*, 15(7), e0234415. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0234415>
- Kim, H. R., Kim, S. M., Hong, J. S., Han, D. H., Yoo, S.-K., Min, K. J., & Lee, Y. S. (2018). Character strengths as protective factors against depression and suicidality among male and female employees. *BMC Public Health*, 18, 1084. <https://doi.org/10.1186/s12889-018-5990-1>
- Kira, I. A., Shuwiekh, H., Kucharska, J., Abu-Ras, W., & Bujold-Bugeaud, M. (2020). The dynamics underlying the negative mental health effects of gender discrimination in two samples: Poland and Egypt. *Current Psychology*, 39(1), 74-88. <https://doi.org/10.1007/s12144-017-9730-5>
- Lietuvos policija (2025). *Smurto artimoje aplinkoje statistika*. <https://policija.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/viesosios-tvarkos-ir-gyventoju-saugumo-uztikrinimas/smurtas-artimoje-aplinkoje/smurto-artimoje-aplinkoje-statistika/>
- Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba (2025). *Lietuvos Respublikos lygių galimybių kontrolieriaus 2024 metų veiklos ataskaita*. <https://lygybe.lt/wp-content/uploads/2025/03/lygiu-galimybiu-kontrolieriaus-2024-m.-veiklos-ataskaita.pdf>
- Lövestad, S., Löve, J., Vaez, M., Waern, M., Hensing, G., & Krantz, G. (2019). Suicidal ideation and attempts in population-based samples of women: temporal changes between 1989 and 2015. *BMC Public Health*. <https://doi.org/10.1186/s12889-019-6685-5>
- Mandal, E., & Zalewska, K. (2012). The stereotype of femininity and the risk of suicide attempts. In E. Mandal (Ed.), *Masculinity and femininity in everyday life* (pp. 89-105). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Mandelli, L., Nearchou, F. A., Vaiopoulos, C., Stefanis, C. N., Vitoratou, S., Serretti, A., & Stefanis, N. C. (2015). Neuroticism, social network, stressful life events: Association with mood

- disorders, depressive symptoms and suicidal ideation in a community sample of women. *Psychiatry Research*, 226(1), 38–44. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2014.11.001>
- Martin-Key, N. A., Funnell, E. L., Barker, E. J., & Bahn, S. (2024). Examining suicidality in relation to the menopause: A systematic review. *PLOS Mental Health*, 1(6), e0000161. <https://doi.org/10.1371/journal.pmen.0000161>
- McClelland, H., Evans, J. J., Nowland, R., Ferguson, E., & O'Connor, R. C. (2020). Loneliness as a predictor of suicidal ideation and behaviour: a systematic review and meta-analysis of prospective studies. *Journal of Affective Disorders*, 274, 880–896. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2020.05.004>
- Merma-Molina, G., Ávalos-Ramos, M. A., & Martínez Ruiz, M. Á. (2022). Gender stereotypes: persistence and challenges. *Equality, Diversity and Inclusion: An International Journal*, 41(7), 1112–1135. <https://doi.org/10.1108/edi-12-2018-0229>
- Miranda-Mendizabal, A., Castellví, P., Parés-Badell, O., Alayo, I., Almenara, J., Alonso, I., Blasco, M. J., Cebrià, A., Gabilondo, A., Gili, M., Lagares, C., Piqueras, J. A., Rodríguez-Jiménez, T., Rodríguez-Marín, J., Roca, M., Soto-Sanz, V., Vilagut, G., & Alonso, J. (2019). Gender differences in suicidal behavior in adolescents and young adults: systematic review and meta-analysis of longitudinal studies. *International Journal of Public Health*, 64, 265–283. <https://doi.org/10.1007/s00038-018-1196-1>
- Oexle, N., Herrmann, K., Staiger, T., Sheehan, L., Rüsch, N., & Krumm, S. (2018). Stigma and suicidality among suicide attempt survivors: A qualitative study. *Death Studies*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1080/07481187.2018.1474286>
- Oficialiosios statistikos portalas (2023). *Moteryų ir vyrų darbo užmokesčio atotrūkis*. <https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?eventId=309521>
- Oficialiosios statistikos portalas (2025). *Smurtas artimoje aplinkoje*. <https://shorturl.at/ElMPh>
- Okimoto, T. G., & Heilman, M. E. (2012). The “bad parent” assumption: How gender stereotypes affect reactions to working mothers. *Journal of Social Issues*, 68(4), 704–724. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2012.01772.x>
- Otten, D., Ernst, M., Tibubos, A. N., Brähler, E., Fleischer, T., Schomerus, G., ... & Beutel, M. E. (2022). Does social support prevent suicidal ideation in women and men? Gender-sensitive analyses of an important protective factor within prospective community cohorts. *Journal of Affective Disorders*, 314, 50–59. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2022.03.031>
- Owusu-Ansah, F. E., Addae, A. A., Peasah, B. O., Asante, K. O., & Osafo, J. (2020). Suicide among university students: prevalence, risks and protective factors. *Health Psychology and Behavioral Medicine*, 8(1), 220–233. <https://doi.org/10.1080/21642850.2020.1766978>

- Park, S.-M., Cho, S.-I., & Moon, S.-S. (2010). Factors associated with suicidal ideation: Role of emotional and instrumental support. *Journal of Psychosomatic Research*, 69(4), 389–397. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychores.2010.03.002>
- Phillips, S. P., O'Connor, M., & Vafaei, A. (2023). Women suffer but men die: Survey data exploring whether this self-reported health paradox is real or an artefact of gender stereotypes. *BMC Public Health*, 23(94). <https://doi.org/10.1186/s12889-023-15011-4>
- Rees, S., Silove, D., Chey, T., Ivancic, L., Steel, Z., Creamer, M., ... & Forbes, D. (2011). Lifetime prevalence of gender-based violence in women and the relationship with mental disorders and psychosocial function. *Jama*, 306(5), 513-521. <https://doi.org/10.1001/jama.2011.1098>
- Rogers, A. A., Cook, R. E., & Guerrero, K. (2022). Is my femininity a liability? Longitudinal associations between girls' experiences of gender discrimination, internalizing symptoms, and gender identity. *Journal of Youth and Adolescence*, 51(2), 335-347. <https://doi.org/10.1007/s10964-022-01571-y>
- Rogers, M. L., & Joiner, T. E. (2017). Rumination, suicidal ideation, and suicide attempts: A meta-analytic review. *Review of General Psychology*, 21(2), 132-142. <http://dx.doi.org/10.1037/gpr0000101>
- Samulowitz, A., Gremyr, I., Eriksson, E., & Hensing, G. (2018). “Brave men” and “emotional women”: A theory-guided literature review on gender bias in health care and gendered norms towards patients with chronic pain. *Pain research and management*, 2018(1), 6358624. <https://doi.org/10.1155/2018/6358624>
- Schrijvers, D. L., Bollen, J., & Sabbe, B. G. C. (2012). The gender paradox in suicidal behavior and its impact on the suicidal process. *Journal of Affective Disorders*, 138(1-2), 19–26. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2011.03.050>
- Siegmann, P., Teismann, T., Fritsch, N., Forkmann, T., Glaesmer, H., Zhang, X. C., Brailovskaia, J., & Margraf, J. (2018). Resilience to suicide ideation: A cross-cultural test of the buffering hypothesis. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 25, e1–e9. <https://doi.org/10.1002/cpp.2118>
- Stanley, I. H., Boffa, J. W., Rogers, M. L., Hom, M. A., Albanese, B. J., Capron, D. W., ... & Joiner, T. E. (2018). Anxiety sensitivity and suicidal ideation/suicide risk: A meta-analysis. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 86(11), 946–960. <https://doi.org/10.1037/ccp0000342>
- Swim, J. K. & Hyers, L. L. (2009). Sexism. In T. D. Nelson (Ed.), *Handbook of prejudice, stereotyping, and discrimination* (pp. 407–430). Psychology Press.
- Szymanski, D. M., & Feltman, C. E. (2014). Experiencing and coping with sexually objectifying treatment: Internalization and resilience. *Sex Roles*, 71, 159-170. <https://doi.org/10.1007/s11199-014-0392-6>

- Tabassum, N., & Nayak, B. S. (2021). Gender stereotypes and their impact on women's career progressions from a managerial perspective. *IIM Kozhikode Society & Management Review*, 10(2), 192-208. <https://doi.org/10.1177/2277975220975513>
- Tabler, J., Schmitz, R. M., Nagata, J. M., & Geist, C. (2021). Self-perceived gender expression, discrimination, and mental health disparities in adulthood. *SSM - Mental Health*, 1, 100020. <https://doi.org/10.1016/j.ssmmh.2021.100020>
- Toribio-Caballero, S., Cardenal, V., Ávila, A., & Ovejero, M. (2022). Gender roles and women's mental health: their influence on the demand for psychological care. *Anales de Psicología / Annals of Psychology*, 38(1), 7–16. <https://doi.org/10.6018/analesps.450331>
- Townsend, H. (2025). “Drama queens” and “attention seekers”: Characterizations of Femininity and Responses to Women Who Communicated their Intent to Suicide. *Gender & Society*, 39(1), 5-34. <https://doi.org/10.1177/08912432241300619>
- Tsirigotis, K. (2018). Women, femininity, indirect and direct self-destructiveness. a review. *Psychiatric quarterly*, 89(2), 427-437. <https://doi.org/10.1007/s11126-017-9545-4>
- Van Spijker, B. A. J., Batterham, P. J., Cleave, A. L., Farrer, L., Christensen, H., Reynolds, J., & Kerkhof, A. J. F. M. (2014). The Suicidal Ideation Attributes Scale (SIDAS): Community-based validation study of a new scale for the measurement of suicidal ideation. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 44(4), 408–419. <https://doi.org/10.1111/sltb.12084>
- Villanueva-Moya, L., & Expósito, F. (2023). Are gender roles associated with well-being indicators? The role of femininity, fear of negative evaluation, and regret in decision-making in a Spanish sample. *Current Psychology*, 42(24), 20790-20803. <https://doi.org/10.1007/s12144-022-03142-7>
- Ward, L. M. (2016). Media and sexualization: State of empirical research, 1995–2015. *The Journal of Sex Research*, 53(4-5), 560-577. <https://doi.org/10.1080/00224499.2016.1142496>
- Ward, L. M., & Grower, P. (2020). Media and the development of gender role stereotypes. *Annual Review of Developmental Psychology*, 2(1), 177-199. <https://doi.org/10.1146/annurev-devpsych-051120-010630>
- Weiss, S. J., Simeonova, D. I., Koleva, H., Muzik, M., Clark, K. D., Ozerdem, A., Cooper, B., & Ammerman, R. T. (2022). Potential paths to suicidal ideation and suicide attempts among high-risk women. *Journal of Psychiatric Research*, 155, 133–143. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2022.09.033>
- Xiao, M., Hu, Y., Huang, S., Wang, G., Zhao, J., & Lei, J. (2022). Prevalence of suicidal ideation in pregnancy and the postpartum: A systematic review and meta-analysis. *Journal of affective disorders*, 296, 322-336. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2021.09.083>

Zitelny, H., Dror, T., Altman, S., & Bar-Anan, Y. (2022). The relation between gender identity and well-being. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 48(4), 495–515.
<https://doi.org/10.1177/01461672211002362>